

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

Dopady urbanizace na socioekonomický rozvoj v Ghaně

Bakalářská práce

Autor: Sabina Hladíková

Vedoucí práce: Ing. Samuel Antwi Darkwah, Ph.D.

Brno 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vytvořila samostatně s použitím literatury, kterou uvádím v seznamu zdrojů.

V Brně dne

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce Ing. Samuelu Antwi Darkwahovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a čas, který mi věnoval v průběhu psaní této práce.

Abstrakt

HLADÍKOVÁ S., *Dopady urbanizace na socioekonomický rozvoj v Ghaně*. Bakalářská práce. Brno, 2015.

Cílem této bakalářské práce je analýza vývoje urbanizace, jakožto procesu koncentrace obyvatelstva do měst, a identifikace jejích dopadů na rozvoj v Ghaně se zaměřením na socioekonomické dimenze rozvoje. První část je zaměřena na obecnou charakteristiku urbanizace, její typy a fáze, příčiny, pozitiva a negativa, a také na světový vývoj stěhování do měst a situaci v západní Africe. Druhá část bakalářské práce se zabývá vývojem urbanizace a aktuální situací v Ghaně a identifikací jejích dopadů na socioekonomický rozvoj. Analýza a její výsledky jsou následně diskutovány spolu s doporučeními v závěru.

Klíčová slova: Ghana, urbanizace, rozvoj, dopady urbanizace

Abstract

HLADÍKOVÁ S., *The impacts of urbanization on socio-economic development in Ghana*. Bachelor Thesis. Brno, 2015.

The aim of this bachelor thesis is to analyze the development of urbanization as a process of concentration of population in cities, and to identify its impact on development in Ghana focusing on the socio-economic dimensions of development. The first part focuses on the general characteristics of urbanization, its types and stages, causes, positives and negatives, as well as the global development of migration to the cities, and the situation in West Africa. The second part deals with the development of urbanization and the current situation in Ghana, and identification of its impact on socio-economic development. The analysis and its results are then discussed together with recommendations at the end.

Key words: Ghana, urbanization, development, impacts of urbanization

Obsah

Úvod.....	10
1 Cíl a metodika.....	11
2 Teoretická část.....	12
2.1 Definice základních pojmů.....	12
2.1.1 Město, jeho vznik a vývoj.....	12
2.1.2 Urbanizace.....	15
2.1.3 Míra urbanizace.....	16
2.2 Typy a fáze urbanizace.....	17
2.3 Příčiny urbanizace.....	19
2.4 Klady a zápory urbanizace.....	20
2.5 Světový vývoj urbanizace.....	21
2.5.1 Urbanizace v západní Africe.....	25
2.6 Konference a agendy.....	26
3 Praktická část.....	29
3.1 Ghana: představení země.....	29
3.1.1 Socioekonomická struktura Ghany.....	30
3.2 Vývoj urbanizace v Ghaně.....	34
3.3 Současný stav urbanizace v Ghaně.....	36
3.4 Dopady urbanizace na socioekonomický rozvoj v Ghaně.....	37
3.4.1 Vzdělání.....	38
3.4.2 Nezaměstnanost.....	40
3.4.3 Růst neformálního sektoru.....	42
3.4.4 Bydlení a slumy.....	44
3.4.5 Nakládání s odpady.....	47

3.4.6	Znečištění ovzduší	49
3.4.7	Zásobování vodou a elektřinou.....	51
4	Diskuze a závěr.....	55
	Seznam citované literatury a použitých zdrojů.....	60
	Přílohy.....	66
	Příloha č. 1: Procento urbanizace v letech 1950, 2014 a 2050	66
	Příloha č. 2: Rozvojové cíle tisíciletí.....	67
	Příloha č. 3: Doprovodné tabulky ke grafům.....	68

Seznam grafů a tabulek

Graf 1 Svět: Počet obyvatel celkově, ve městech a na venkově v letech 1960–2014	23
Graf 2 Urbanizace podle světových regionů v letech 1960–2014.....	24
Graf 3 Urbanizace a HDP na obyvatele v roce 2014.....	25
Graf 4 Věková pyramida Ghany	31
Graf 5 Podíl sektorů na HDP v Ghaně v roce 2014.....	33
Graf 6 Rozdělení pracovní síly podle sektorů v Ghaně	33
Graf 7 Vývoj počtu obyvatel v Ghaně dle lokalit v letech 1960–2014	34
Graf 8 Roční růst městské populace v Ghaně v letech 2000–2014	35
Graf 9 Městské obyvatelstvo v Ghaně v letech 1960–2050	36
Graf 10 Procento populace žijící ve slumech v Ghaně v roce 2010	46
Graf 11 Množství vyprodukovaného pevného odpadu v Ghaně v letech 2009–2013....	49
Graf 12 Emise skleníkových plynů v Ghaně dle sektorů v letech 1990 a 2006	50
Graf 13 Přístup k nezávadné/závadné vodě dle lokalit v Ghaně v letech 2000 a 2010 ..	52
Graf 14 Přístup k elektřině dle lokalit v Ghaně v letech 1990–2012.....	54
Tabulka 1 Regiony v Ghaně a jejich hlavní města	29
Tabulka 2 Počet obyvatel a míra urbanizace dle regionů, 2010	37
Tabulka 3 Míra nezaměstnanosti dle lokality 1984–2010.....	40
Tabulka 4 Nezaměstnané obyvatelstvo v Ghaně dle věkových skupin, 1960–2010	42
Tabulka 5 Počet osob na počet ložnic dle lokality v Ghaně v roce 2010	47
Tabulka 6 Obyvatelstvo s přístupem k nezávadné vodě dle lokality a regionů, 2010....	52

Seznam použitých symbolů a zkratek

AIDS	<i>Acquired Immune Deficiency Syndrome</i> Syndrom získaného selhání imunity
CIA	<i>Central Intelligence Agency</i> Ústřední zpravodajská služba
GHC	<i>Ghana cedi</i> Ghanský cedi
GSS	<i>Ghana Statistical Service</i> Ghanská statistická divize
HDI	<i>Human development index</i> Index lidského rozvoje
HDP	Hrubý domácí produkt
HIV	<i>Human Immunodeficiency Virus</i> Virus lidské imunitní nedostatečnosti
ILO	<i>International Labour Organization</i> Mezinárodní organizace práce
LDCs	<i>Least Developed Countries</i> Nejméně rozvinuté či ekonomicky nejslabší země světa
LUCF	<i>Land-Use Change and Forestry</i> Změna využívání půdy a lesnické aktivity
MDGs	<i>Millennium Development Goals</i> Rozvojové cíle tisíciletí
OSN	Organizace spojených národů
s. š.	severní zeměpisná šířka
SDGs	<i>Sustainable Development Goals</i> Cíle udržitelného rozvoje
SRN	Spolková republika Německo
USD	<i>United States dollar</i> Americký dolar
WHO	<i>World Health Organization</i> Světová zdravotnická organizace

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou urbanizace, jakožto procesem koncentrace obyvatelstva do měst. V posledních desetiletích svět zažívá největší vlnu růstu městské populace a měst obecně. V současné době žije více než polovina světové populace ve městech a k nejrychlejší urbanizaci dochází v rozvojových zemích Asie a Afriky. Tento proces může mít s dobrým plánováním řadu pozitivních dopadů jako ekonomický růst, efektivní využívání zdrojů či vyšší životní úroveň, avšak v rozvojovém světě je urbanizace spíše spjatá s ekonomickými, sociálními a environmentálními riziky.

Aktuálnost tohoto tématu dokazuje řada mezinárodních organizací jako OSN či Světová banka, které se problematikou urbanizace a udržitelného rozvoje měst zabývají na pravidelně opakovaných konferencích či summitech světového rozsahu.

Teoretická část této práce se zabývá celkovou problematikou urbanizace, tedy od definice základních pojmů, přes typy, fáze, příčiny, klady a zápory urbanizace po světový vývoj stěhování obyvatel do měst a situaci v západní Africe. V této části jsou také představeny již zmíněné světové summity a přijaté agendy na toto téma. Praktická část se blíže zabývá vývojem urbanizace v Ghaně a vybranými dopady tohoto procesu na socioekonomický rozvoj země.

1 Cíl a metodika

Tato práce se zabývá urbanizací, jakožto procesem koncentrace obyvatelstva do měst, kdy hlavním cílem je analyzovat vývoj a úroveň urbanizace v Ghaně a identifikovat její dopady na socioekonomický rozvoj v zemi. K dílčím cílům patří analyzovat vývoj urbanizace ve světě. Užita je deskriptivní metoda a rešerše.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, a to teoretickou a praktickou. Teoretická část je zpracována metodou rešerše, jedná se tedy o aktuální přehled problematiky urbanizace zpracovaný pomocí současné literatury. Rešerše specifikuje základní pojmy jako město, urbanizace a její míra. Dále pojednává o typech urbanizace, jejích kladech a záporech, o příčinách tohoto fenoménu a také o světovém vývoji a situaci v západní Africe.

Počátek praktické části je tvořen literární rešerší, která obsahuje seznámení se zemí a její socioekonomickou charakteristikou. Následuje samotná analýza vývoje urbanizace a současné situace v Ghaně, kdy největší důraz je kladen na 2 ghanská města s nejvyšším počtem obyvatel, a to Akkru a Kumasi. Metodikou této bakalářské práce je tedy analýza s následnou syntézou poznatků. V této části jsou dále identifikovány dopady urbanizace na socioekonomický rozvoj, a to konkrétně vzdělání, nezaměstnanost, růst neformálního sektoru, bydlení a slumy, nakládání s odpady, znečištění ovzduší a zásobování vodou a elektřinou.

Literární rešerše se opírá zejména o knižní zdroje od autorů Todaro, Koutný, Šindler, Hodač a další. Data mezinárodních organizací jako The World Bank, ILO a OSN jsou hlavními zdroji dat pro praktickou část bakalářské práce. Mezi další zdroje patří data z Ghana Statistical Service a Central Intelligence Agency. Vzhledem k nedostupnosti některých dat jsou k analýze využívány data kombinovaně z databází The World Bank a Ghana Statistical Service.

2 Teoretická část

2.1 Definice základních pojmů

Následující kapitoly se zabývají vysvětlením základním pojmů jako je město, jeho klasifikace, vývoj a funkce. Dále jsou představeny definice urbanizace a způsob jejího měření.

2.1.1 Město, jeho vznik a vývoj

V návaznosti na náročné historické a přírodní procesy vznikalo lidské sídlo a dále se rozvíjelo. Primárním úkolem lidí bylo obstarání potravy a proto pravěký člověk, ať už lovec nebo sběrač, neměl stálé sídlo a za potravou kočoval. Dočasná sídliště v tomto období byla využívána hlavně jako ochrana před zvěří a výkyvy počasí. K tomuto účelu sloužily jak přírodní tak i jednoduché uměle vytvořené úkryty. S nástupem zemědělství, tedy domestikací zvířat a pěstováním obilí, se prvně v historii lidstva vyskytly vhodné podmínky pro zakládání stálých obydlí. Období zakládání prvních sídel se ve světě různí, první zmínky jsou z klimaticky příznivějších lokalit, a to převážně v pásmu subtropů. Nejstarší předpokládané počátky zemědělské produkce se nacházely v oblasti „úrodného půlměsíce“, v okolí Blízkého a Středního východu v době mezi 10 000 až 15 000 lety před naším letopočtem. Vyspělá, kulturně a ekonomicky nezávislá města vznikala na africkém a eurasijském kontinentu v zemědělsky příhodných oblastech od 4000 let před naším letopočtem (Koutný 2003).

Vymezení města je komplikovaný problém, kdy jednotná definice prakticky neexistuje. Jako jednu z mnoha definic můžeme uvést například „*město je soustředění lidí a domů pokrývající značnou plochu, umístěné v uzlu důležitých obchodních cest*“ či „*město je specifický sídelní útvar, sociální organismus, stabilizovaný a geograficky vymezený, který je charakterizován souborem dynamických znaků, jež město odlišuje od vesnice*“ (Maryáš et Vystoupil 2001).

Jako další vymezení města můžeme uvést definici ŠILHÁNKOVÉ et al. (2010), kteří charakterizovali město jako hlavní formu lidského osídlení, která vznikala jako výslednice složitých přírodních a společenských procesů, jejichž existence se stala

důkazem lidského úsilí a vývoje, v nich se vždy odrážely výsledky materiálního a duchovního pokroku lidstva.

Jak uvádí HRŮZA et ZAJÍC (1997), v současné době můžeme nalézt několik interpretací měst:

- interpretace společenská, která spatřuje ve městech výpověď o společnosti a člověku,
- interpretace autonomní, která je odvozována z vlastního vývoje určitých urbanistických představ a koncepcí,
- interpretace technologická, která odvozuje utváření měst z úrovně technologií například v energetice či dopravě,
- interpretace ekonomická, která zdůrazňuje především úlohu měst v reprodukčním procesu,
- interpretace kulturní, spatřující ve městě především obraz kulturní úrovně společnosti
- interpretace informační, zdůrazňující význam moderních měst především jako center shromažďování, zpracování a předávání informací.

Obecně lze město považovat za lokální společenství, za prostředí a prostor pro produkční činnosti, za místo dění a prostor pro život jeho obyvatel, za historické dědictví, za centrum sídelní dělby práce a obsluhy okolního spádového osídlení či za administrativně správní celek. Město je legislativně určeno zpravidla městským statutem, který je definován různě v různých zemích (Koutný 2003).

Organizace spojených národů například doporučila zemím, aby všechna sídla s více než 20 tisíci obyvateli byla považována za města. Ve skutečnosti ovšem jednotlivé státy a národy sestavují své statistiky na základě mnoha různých měřítek. Jako příklad můžeme uvést situaci v Dánsku, kdy spodní hranice pro uznání sídla městem činí 200 obyvatel, ve Francii, SRN a Španělsku 2 000 obyvatel, v USA 2 500 obyvatel, v Řecku 10 000 a v Japonsku dokonce 50 000 obyvatel (Šindler 1999). V České republice jsou města uznávána od 5 000 obyvatel (Šilhánková et al 2010), stejně tak jako v Ghaně, kdy jsou oblasti s více než 5 000 obyvateli prohlášeny jako městské (GSS 2012).

Dále je důležité také zmínit definici velkoměsta, které neodmyslitelně patří k procesům urbanizace. Jak uvádí GIDDENS et SUTTON (2013), velkoměsta jsou rozsáhlé lidské osady, které nabízejí široké portfolio činností, což jim umožňuje fungovat ve vztahu k okolním oblastem a menším osadám jako centra moci.

Jak uvádí KOUTNÝ (2003), vývoj města lze z pohledu sociální geografie rozdělit na tři hlavní fáze:

- před-industriální město – středověké město, města v zemích nedotčených industrializací, zaměřeni na přírodní hospodářství,
- industriální město – město období industrializace, těžiště zaměstnanosti v sekundéru,
- post-industriální město – město postindustriálního období, těžiště zaměstnanosti v terciéru a kvartéru.

Podobu sídel a prostorové uspořádání ovlivňuje mnoho faktorů, například přírodních (klimatické podmínky, reliéf, dostupnost vodních zdrojů), ekonomických (dostupnost zdrojů obživy), strategických (dopravní trasy, využití prostředí k ochraně) či populačních (dostatečné množství pracovníků). Veškeré sídelní celky v konkrétním území jsou společně propojeny (přesuny osob, produktů, informací) a tvoří systém sídel, který je hierarchicky uspořádán. V sídelním systému je klíčové postavení měst, kde se koncentrují politické, hospodářské a společenské aktivity. Pro období do první poloviny 20. století byla charakteristická, i ve vyspělých zemích, vysoká míra dělby práce mezi městským a venkovským obyvatelstvem, kdy venkov byl převážně zemědělsky zaměřen, zatímco většina městských obyvatel pracovala ve službách či průmyslu. To se podepsalo i na rozdílném způsobu života a životní úrovni. V současné době můžeme pozorovat výrazné rozdíly mezi městským a venkovským způsobem života hlavně v rozvojových zemích, kdy ve většině těchto zemí si venkov stále zachovává převážně zemědělský charakter a často výrazně hospodářsky a společensky zaostává za modernizujícími se městy (Mezřický 2011).

Co se týče funkce města, jeho hlavním úkolem je zajistit sídelní a výrobní, neboli produkční, funkci. Sídelní funkce pozůstává z bydlení a jeho doprovodných funkcí: vybavení (komerční, kulturně společenské, zdravotnické, vzdělávací, rekreační

a relaxační), technické zázemí (doprava a technická infrastruktura). Na produkční (zaměstnaneckou, výrobní) funkci má vliv vývoj technologií, zejména informačních technologií (Koutný 2003).

S utvářením měst souvisejí jejich vlastnosti, o jejichž formulování se pokoušelo a pokouší mnoho teoretiků urbanismu. Na prvním místě se obvykle uvádí účelnost, která sama o sobě zahrnuje širokou škálu aspektů, mezi něž patří především uspokojování potřeb biologických a sociálních, stejně jako účelnost ekonomická a provozní. Mezi základní vlastnosti města patří také jeho výhodnost pro život lidí, poskytování sociálních a kulturních příležitostí, umožnění komunikace, vytváření určitého sociálního statutu i možnost zapojení do společenského života (Hrůza et Zajíc 1997).

2.1.2 Urbanizace

Urbanizace je proces formování a rozvoje městského způsobu života, soustředění obyvatelstva do měst a také pronikání městských prvků do celého sídelního systému země, regionu, kontinentu a celé naší planety Země. Rozvoj, tempo, rozměry a sociální důsledky urbanizace byly a jsou podmíněny průběhem průmyslové revoluce, vědeckotechnickým rozvojem a také ekonomickým vývojem a vyspělostí společnosti (Šindler 1999).

Další z definic uvádí, že pojem urbanizace obecně označuje růst významu měst v sídelních systémech a společenské změny spojené se šířením městského způsobu života. Nedílnou součástí urbanizace je přesun obyvatelstva z venkova do měst, větší koncentrace ekonomických i společenských aktivit ve městech a vytváření hustě zalidněných městských aglomerací (Mezřický 2011). Urbanizace je ekonomický a demografický proces růstu městských center (Todaro et Smith 2009).

Urbanizace je proces koncentrace obyvatelstva, který probíhá dvěma způsoby, a to multiplikací míst koncentrace a zvětšením jednotlivých koncentrací, tedy vznikem nových bodů s vysokou koncentrací obyvatelstva či zvětšením jednotlivých koncentrací (Tisdale 2011).

Další z definic říká, že urbanizace je proces koncentrace obyvatel, ve kterém se poměr městské populace na celkové populaci na území zvyšuje. Z této definice vyplývá,

že města nejsou závislá na procesu městského růstu a z tohoto úhlu pohledu k nárůstu jak velikosti jednotlivých míst koncentrace, tak počtu míst koncentrace, může dojít bez zvýšení urbanizace území (Little 2013).

Další pohled na problematiku urbanizace uvádí WHO, která tvrdí, že urbanizace je proces měnících se sociálních a environmentálních podmínek na globální úrovni, a že je výsledkem migrace obyvatelstva z venkova do měst vedle přirozeného demografického růstu (WHO 2015).

Urbanizace je společenský proces formování a rozvoje městského způsobu života, růstu úlohy měst ve vývoji společnosti a pronikání městských prvků do prostoru celého osídlení (Maryáš et Vystoupil 2001).

Jak uvádí MCDONALD et MCMILLEN (2011), urbanizace je přeměna společnosti, která přechází z venkovského způsobu života na městský způsob života a zaměstnanost je transformována z převážně zemědělské a domácí výroby do masové výroby a služeb.

Na urbanizaci dá pohlížet dvěma hlavními způsoby. První pohled, idealizující venkov, vidí v urbanizaci destruktivní sílu s negativními dopady na sociální soudržnost a environmentální zdraví. Druhý a realističtější pohled pokládá urbanizaci za klíčovou progresivní sílu podněcující technologické inovace, sociálně-politické změny a hospodářský rozvoj (HABITAT 1994).

2.1.3 Míra urbanizace

Jedním z geografických (resp. geograficko-sociálních) ukazatelů, který úzce souvisí s úrovní rozvoje, je míra urbanizace zemí, tedy procentuálně vyjádřený podíl obyvatelstva žijícího ve městech na celkovém počtu obyvatel (Harmáček 2013). Tento podíl je důležitý právě proto, že samotný růst počtu obyvatel nemusí vždy zvyšovat míru urbanizace, jestliže stejným tempem roste i počet obyvatel na venkově (Šindler 1999). Obecně platí, že s vyspělostí země v průměru roste i míra urbanizace. To značí, že ve většině méně rozvinutých zemích stále převládá venkovská populace. Tato skutečnost souvisí s procesem koncentrace ekonomických aktivit v oblasti služeb a průmyslu, jejichž význam s ekonomickým rozvojem roste. V posledních desetiletích ovšem dochází k výrazné urbanizaci rozvojových zemí, a to včetně LDCs. V těchto

rozvojových zemích ovšem výrazný nárůst urbanizace vyvolává problémy, jelikož rychle rostoucí města nejsou schopna absorbovat tyto populační přírůstky (Harmáček 2013).

2.2 Typy a fáze urbanizace

Původním rysem rozvoje osídlení je urbanizace. Při ní dochází k relativnímu i absolutnímu růstu měst. Urbanizace je úzce spojena s demografickou revolucí, s procesy industrializace, s ekonomickou úrovní státu či s vědeckotechnickým rozvojem. Dochází jak ke koncentraci obyvatelstva do měst, tak ke koncentraci služeb, výroby a funkcí. Mimo jiné dochází ke strukturálním změnám ve výrobních procesech. Urbanizace způsobuje pronikání městského způsobu života do sídel a přináší rozsáhlé sociální změny (Koutný 2003).

Proces urbanizace má několik fází. V první fázi nastává příliv obyvatelstva do všech městských center a následně do největších měst. Po nasycení probíhá suburbanizace, někdy až dezurbanizace, což je snižování počtu obyvatel na administrativním území městských sídel (Koutný 2003).

Nerovnoměrné rozmístění měst ve světě se odráží v nerovnoměrnosti urbanizačních procesů. Velkoměsta ve světě jsou v dnešní době primárně soustředěna do čtyř geografických regionů. V Evropě je tento region mezi 40° a 60° s. š., v Severní Americe mezi 35° a 46° s. š. a podél pacifického pobřeží USA, na indickém subkontinentu mezi 10° a 30° s. š. a ve východní Asii mezi 21° až 42° s. š., převážně na ostrovech Japonska a pobřežní části Číny. Naproti tomu v Austrálii, Jižní Americe a Africe se velká města nacházejí převážně na pobřeží nebo v jeho blízkosti (Šindler 1999).

S jistou aktualizací můžeme vymezit čtyři hlavní typy procesů urbanizace:

1) sovětský typ urbanizace – ovlivněn centralizovanou diktátorskou mocí a centrálně plánovaným hospodářstvím. Vývojem tohoto typu prošly SSSR a další bývalé socialistické státy až do 90. let 20. století.

2) evropský typ urbanizace – charakteristický pro vyspělé evropské země s demokratickou vládou a s poměrně rovnoměrným rozmístěním obyvatel s velmi malým přírůstkem obyvatelstva ve městech a jeho koncentrací do průmyslových aglomerací;

3) koloniální typ urbanizace – rozvinutý v mimoevropských zemích, kde dominantní politické a hospodářské postavení mělo obyvatelstvo původem z Evropy, procesy urbanizace zde od 19. století stále velmi intenzivně probíhají a některá města evropských kolonií měla velmi rychlý a chaotický růst;

4) rozvojový typ urbanizace – charakteristický pro většinu rozvojových zemí, kde je v současné době proces urbanizace nejrychlejší. Obyvatelstvo z venkova se stěhuje především do hlavních a přístavních měst v naději získat ve městě práci. V těchto městech ovšem není enormní urbanizační proces doprovázen zlepšováním životních podmínek (Šindler 1999).

Také můžeme rozlišit tři fáze urbanizace:

- urbanizace předindustriální epochy, kdy vznik sídel byl výsledkem první společenské dělby práce, tj. vyčlenění prvních zemědělců následované oddělením řemesel a jejich soustředěním v určitých sídlech – vznikly zárodky prvních měst;
- urbanizaci industriální epochy, jejíž hlavní městotvornou složkou je průmysl, kdy velká část obyvatelstva začíná být zaměstnána ve velkovýrobě a dochází k významným přesunům obyvatelstva z venkova do měst;
- urbanizaci postindustriální epochy, hlavní městotvornou složkou jsou služby – terciér a kvartér a narůstání složitosti prostorových struktur (Maryáš et Vystoupil 2001).

Vznik měst po první a druhé společenské dělbě práce pak podmínila třetí společenská dělba práce, kdy došlo k oddělení výměny zboží od řemesel. Město se tak stává centrem zemědělské oblasti a soustřeďuje obchod a řemesla. Později nabývá i funkce obranné, administrativní a náboženské. Město se stává místem bydlení privilegovaných tříd. V urbanizaci industriální epochy průmysl zpětně působí na rozvoj funkcí obchodu,

finančnictví, administrativy, školství a kultury. Revolučním faktorem se také stává doprava - pozice města na železnici vyvolává významnou diferenciaci v síti měst a vznik nových měst. Současná urbanizace je charakteristická její složitostí, zahrnuje procesy koncentrace, aglomerování, metropolizace a megalopolizace. Tyto čtyři fáze vývoje městských prostorových útvarů popisují rozšiřování moderních měst od menších městských útvarů, zpravidla s méně než milionem obyvatel, po obrovské několika milionové megalopole (Maryáš et Vystoupil 2001).

Jak uvádí MCDONALD A MCMILLEN (2011), ve společnosti, která je charakteristická na venkov zaměřenou ekonomikou, má proces urbanizace obvykle tři fáze. V počáteční fázi v převážně venkovské společnosti je procento obyvatel žijících ve městech okolo 15 %. Jakmile proces urbanizace započne, podíl obyvatel žijící ve městě začne stoupat zvyšující se rychlostí. V poslední fázi rychlost růstu začne klesat, dokud není dosaženo poměrně stabilní míry urbanizace, která většinou činí okolo 75 % až 80 %. Procento městské populace se dále může ještě mírně zvyšovat, ale tento růst bude pravděpodobně poměrně pomalý.

2.3 Příčiny urbanizace

Pohyb obyvatelstva z venkova do měst může mít mnoho příčin. Obvykle jsou tyto příčiny rozdělovány do „pull“ a „push“ faktorů. Zatímco „push“ faktory obyvatele nutí opustit původní obydlí, „pull“ faktory obyvatele dobrovolně přitahují do místa nového. „Push“ faktory mohou být například ekonomické - nedostatečné, špatně placené nebo jen sezónní pracovní příležitosti, sociální - nízká životní úroveň, nedostatek veřejných služeb jako vzdělání, nemocnice, elektřina a nezávadná voda, environmentální – přírodní katastrofy jako zemětřesení či záplavy. „Pull“ faktory jsou například lepší pracovní příležitosti, ekonomická prosperita, přítomnost přátel či příbuzných, ale i vhodnější klima, kvalitnější půda a spolehlivější dešťové srážky (Bowen et Pallister 2006).

V rozvinutých zemích je urbanizace poháněna převážně „pull“ faktory. Města a aglomerace poskytují nesmírné výhody, jako jsou například úspory z rozsahu při výrobě produktů. Například dříve byla urbanizace poháněna výrobou textilií v továrnách situovaných v městských oblastech, ve kterých byl produkt zhotoven mnohem levněji

než při ruční výrobě, kdy byly používány ruční tkalcovské stavy a spřádací kola. Velkovýroba spojená s klesajícími náklady na dopravu v devatenáctém století způsobila, že lidé začali nosit oblečení pořízené z obchodů. Specializované trhy práce, vybavení a veřejné infrastruktury a příležitosti ke vzdělání ve městech mohou tedy poskytovat jasnou komparativní výhodu oproti venkovským oblastem. Kromě toho město může poskytovat základní přepravu a jiné formy infrastruktury, které může sloužit mnoho typům průmyslových odvětví (McDonald et McMillen 2011).

V méně rozvinutých zemích je urbanizace částečně poháněná také „*push*“ faktory ve venkovských oblastech, kde je venkovské obyvatelstvo motivováno vidinou lepšího života ve městech. Extrémní venkovská chudoba se rozmáhá v mnoha zemích Afriky a Asie. Chudé venkovské obyvatelstvo v těchto zemích se vyznačuje velmi omezeným přístupem k zemědělským zavlažovacím zařízením, nedostatkem vzdělání (často negramotností), nedostatkem moderních technologií a polohou v zaostalých regionech. Růst počtu venkovského obyvatelstva ještě prohlubuje problémy tamní chudiny a přístupu k půdě a vzdělání. Někteří obyvatelé z těchto postižených oblastí se domnívají, že život ve městech může být lepší a může poskytovat více příležitostí, a tak se rozhodnou migrovat. Následně se stanou součástí městské chudiny, která má sklon obývat slumy a squatterské osady, které postrádají základní služby, jako je voda a kanalizace. Mnoho z těchto chudinských čtvrtí a squatterských osad jsou nelegální, a proto nejsou opatřeny základními službami, jako jsou školní a zdravotnické služby. Tito migranti se pak stávají součástí neformálního sektoru, který se skládá ze samostatně výdělečné činnosti a malých podniků (McDonald et McMillen 2011).

2.4 Klady a zápory urbanizace

Urbanizace s sebou může přinášet jak řadu negativ, tak řadu pozitiv pro rozvoj dané země, kdy urbanizace může působit jako motor růstu.

V počátečních fázích byla hnací silou urbanizace industrializace, avšak v současných rozvojových zemích je příliv obyvatelstva do měst dán především relativním přelidněním zemědělských oblastí. Jedním z negativních dopadů urbanizace je, že se přehlcení městského území projevuje rozsáhlou, často neřízenou suburbanizací, která je charakteristická pro rozsáhlé urbanizované oblasti ve světě. Růst velkých měst vyvolává

řadu nepříznivých efektů promítajících se do kvality městského prostředí a náročného provozu (Koutný 2003).

Mezi další negativa urbanizace můžeme zařadit prohlubování nerovností mezi městem a venkovem. Přesun obyvatel do velkoměst s sebou nese řadu rizik, jako je kolaps základních služeb, ničení životního prostředí či eskalace sociálních konfliktů. Největší problémy se vyskytují v metropolích rozvojového světa, kde do přeplněných slamů proudí další miliony přistěhovalců z venkova. Ve slamech ovšem chybí přístup k nezávadné vodě, kanalizace a hrozí rychlé šíření epidemií. V přeplněných metropolích dnes žije miliarda obyvatel v podmínkách ohrožujících jejich zdraví a život (Hodač et Kotrba 2011).

V rámci pozitiv urbanizace můžeme spatřovat roli městských oblastí v rozvoji ekonomik v současnosti rozvinutých zemí. Tyto oblasti v sobě skrývají obrovský potenciál pro rozvoj rozvojových zemí, tento potenciál je však do značné míry nevyužit.

Urbanizace je spojena s hospodářským růstem a může být nápomocná při zvyšování produktivity. Existuje silná korelace mezi urbanizací a rozvojem. Pokud je dobře plánovaná a řízená, stěhování obyvatel do měst umožňuje sociálně-ekonomický rozvoj země. Urbanizace usnadňuje hospodářský rozvoj skrze kulturní inovace, sociální transformaci a politické změny v městských center (The World Bank 2015a).

Trendy v urbanizaci jsou úzce spojeny s udržitelným rozvojem. Zvyšování koncentrace lidí žijících ve městech může s dobrým plánováním a řízením usnadnit ekonomický a sociální rozvoj, a zároveň nabízí možnost zmírnit nepříznivý dopad spotřeby a výroby na životní prostředí. Nicméně rychlý a neplánovaný růst měst ohrožuje udržitelný rozvoj, není-li dostatečně rozvinuta infrastruktura nebo nejsou-li implementovány politiky na ochranu životního prostředí nebo přínosy z městského žití nejsou rovnoměrně sdíleny (UN 2015a).

2.5 Světový vývoj urbanizace

Proces urbanizace, neboli jakýsi „městský přechod“, znamená posun od venkovské společnosti, kde převládá zemědělství jako dominantní ekonomická aktivita, k populaci, která je koncentrována převážně ve větších, hustě osídlených městských oblastech,

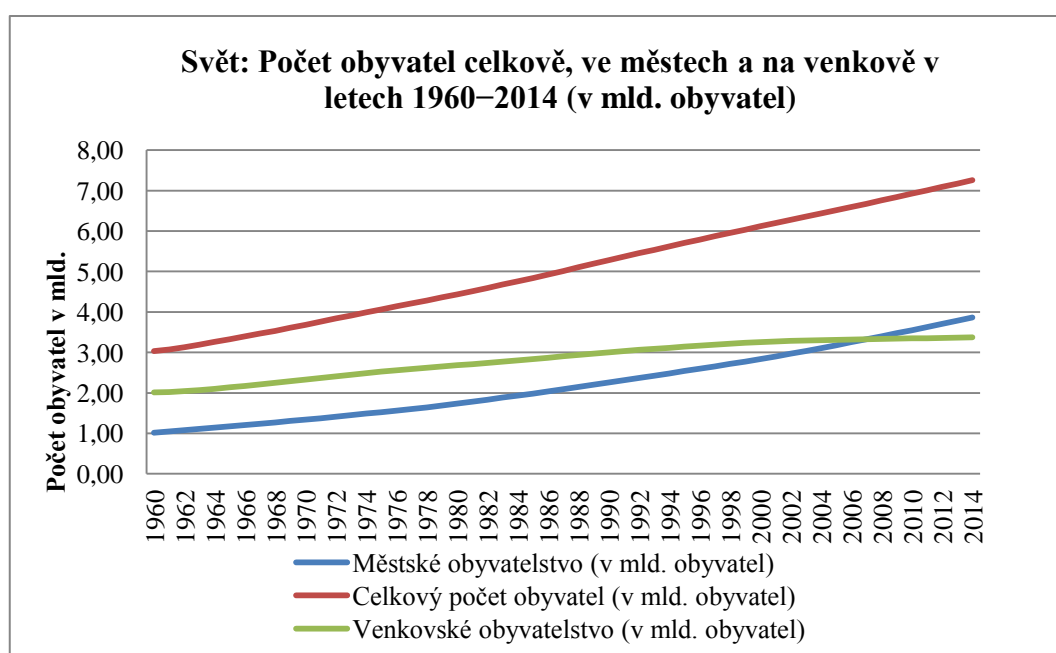
a která je charakteristická průmyslem a službami. Historicky byl tento městský přechod úzce spjat s hospodářským rozvojem (UN 2015a). Británie byla první společností, která prošla industrializací, procesem, který započal kolem poloviny 18. století. Proces industrializace vyvolal vzrůstající urbanizaci. V roce 1800 žilo ve městech nad 10 000 obyvatel méně než 20 % britské populace. Do roku 1900 se tento poměr zvýšil na 74 %. Urbanizace většiny dalších evropských zemí a Spojených států se uskutečnila o něco později, ale když byla v chodu, probíhala v některých případech ještě rychleji. Urbanizace je nyní globálním procesem, do něhož jsou stále více vztahovány rozvíjející se země (Giddens et Sutton 2013).

Průběh urbanizace je v jednotlivých zemích značně rozdílný, v závislosti na podobě sídelního systému, ekonomické vyspělosti i kulturních faktorech. Ve vyspělých zemích proběhla urbanizace pozvolna a byla podnícena vytvářením nových pracovních míst ve městech. V řadě rozvojových zemí jde naopak o rychlý nekoordinovaný proces, obyvatelstvo často s vidinou sociálního vzestupu migruje do měst bez odpovídající infrastruktury i pracovních příležitostí. Původními jevy urbanizace jsou proto často růst městské chudoby, výskyt sociálně patologických jevů, vznik chudinských ghett apod. (Mezřický 2011).

V současné době žije většina populace v městských oblastech a téměř polovina světové městské populace bydlí v relativně malých osadách s méně než 500 000 obyvateli, zatímco jen asi jeden z osmi obyvatel žije v jednom z 28 velkoměst s více než 10 milionů obyvateli. Před několika desítkami let většina z největších světových městských aglomerací se nacházely ve více rozvinutých regionech, ale dnešní velká města jsou soustředěna spíše v globálním Jihu. Nejrychleji rostoucí městské aglomerace jsou středně velká města a města s méně než 1 milionem obyvatel situovaná v Asii a Africe. Jak se svět stává stále více městský, tyto oblasti se čím dál více potýkají s problémy udržitelného rozvoje, a to zejména země s nižšími středními příjmy, kde je tempo urbanizace nejrychlejší (UN 2015a).

Graf číslo 1 ukazuje světový růst počtu obyvatel a růst populace žijící v městských a venkovských oblastech. V roce 1960 činila městská populace 1,01 miliardu z celkových 3,08 miliard obyvatel, tedy 33,4 % obyvatelstva žilo ve městech. Postupně

se tento podíl progresivně zvyšoval a v roce 2008 poprvé městská populace přesáhla hranici 50 %, a to konkrétně s 3,4 miliardami obyvatel žijícími v městských oblastech z celkových 6,8 miliard. K roku 2014 je tento podíl 53,2 % a městské obyvatelstvo činilo 3,9 miliardy a celkových 7,3 miliard obyvatel. Konkrétní číselné údaje o počtu obyvatelstva celkově a ve městech jsou k nahlédnutí v příloze číslo 3.

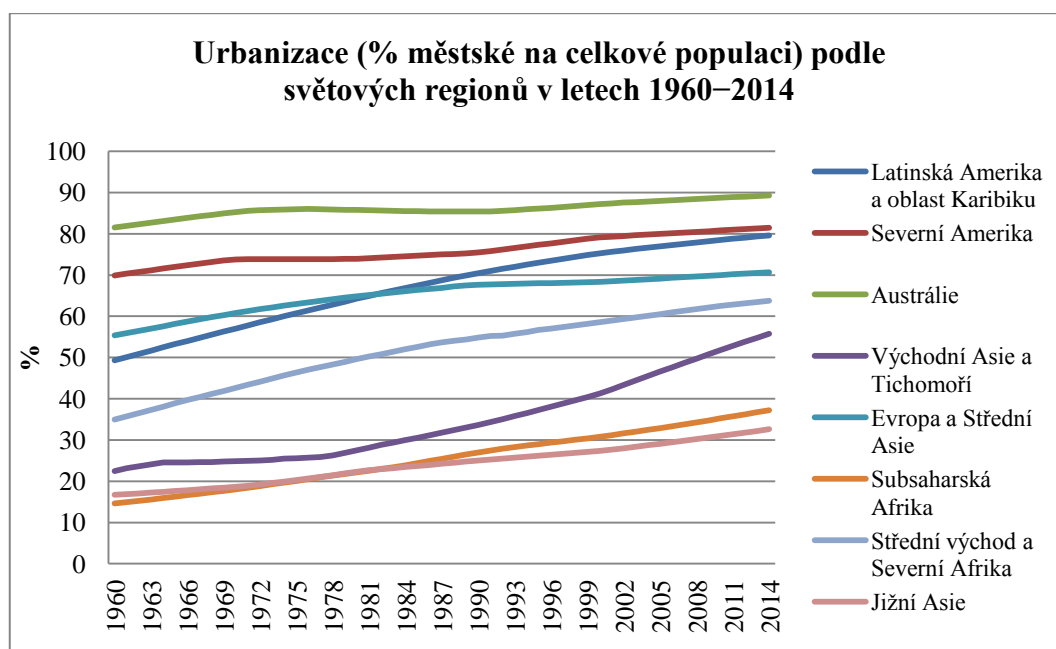
Graf 1 Svět: Počet obyvatel celkově, ve městech a na venkově v letech 1960–2014

Zdroj: vlastní návrh, data z The World Bank, 2015

Existují významné rozdíly v míře urbanizace dosažené v různých světových regionech. Nejvíce urbanizovanými oblastmi jsou Austrálie, Severní Amerika, Latinská Amerika a oblast Karibiku a Evropa. Oproti tomu obyvatelstvo Afriky a Asie zůstává z větší části venkovské. Ve všech regionech je očekáván další nárůst urbanizace v příštích desetiletích, avšak k nejrychlejšímu růstu dojde právě v Africe a Asii, kde se podle odhadů podíl městského obyvatelstva do roku 2050 vyšplhá až na 56 a 64 % (UN 2015a).

Na grafu číslo 2 je pro lepší přehlednost zobrazena urbanizace podle světových regionů vyjádřená jako % městské na celkové populaci. Z grafu je patrné, že k nejvíce urbanizovaným regionům patří Austrálie, která v roce 2014 dosáhla 89% urbanizace. K dalším regionům s nejvyšším podílem městského obyvatelstva patří Severní Amerika

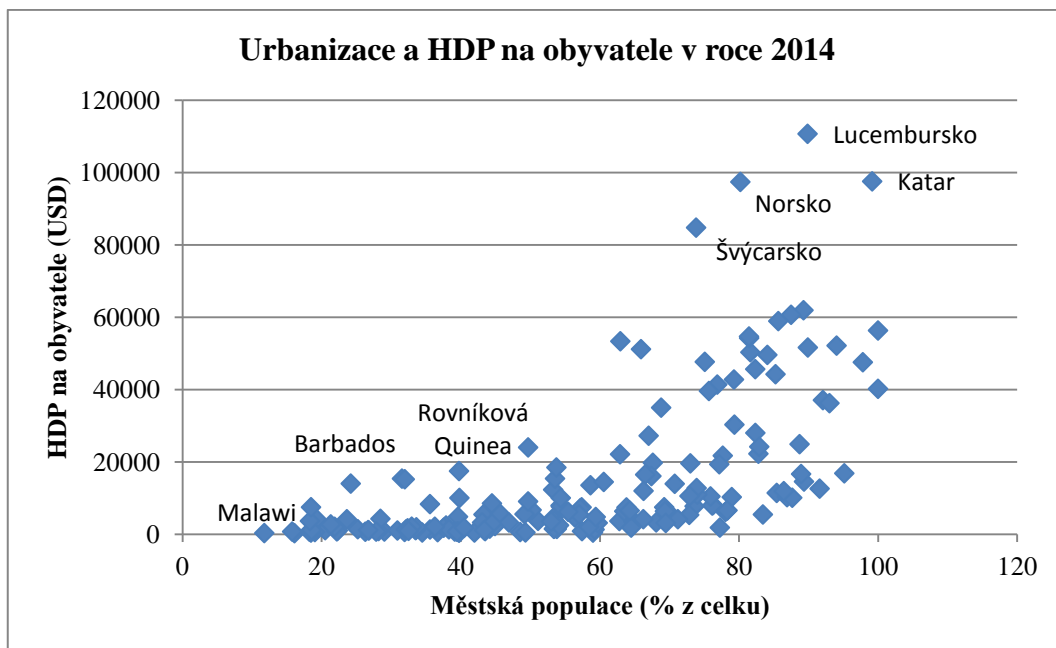
s 81 % a Latinská Amerika a oblast Karibiku s 80 % k roku 2014. Následuje Evropa a Střední Asie se 71 % a Střední východ a Severní Afrika s 64 % městského obyvatelstva. Východní Asie a Tichomoří patří k posledním regionům přesahující v úhrnu 50% urbanizaci. Subsaharská Afrika spolu s Jižní Asií tak patří k nejméně urbanizovaným oblastem, a to konkrétně s 37 % v Subsaharské Africe a s 33 % v Jižní Asii. Konkrétní číselné údaje jsou přiloženy v příloze 3.

Graf 2 Urbanizace podle světových regionů v letech 1960–2014

Zdroj: vlastní návrh, data z The World Bank, 2015

Obecně platí, že čím více je země rozvinutá, měřeno podle HDP na obyvatele, tím větší je podíl obyvatel žijících v městských oblastech. Na dalším grafu číslo 3 je zobrazeno porovnání míry urbanizace oproti HDP na obyvatele. Z tohoto grafu je patrné, že země s nejvyšším HDP na obyvatele, jako je Lucembursko, Švýcarsko či Norsko, patří také mezi nejvíce urbanizované, zatímco nejchudší země, jako je Malawi či Rovnicková Guinea, patří mezi nejméně urbanizované. Jak uvádí TODARO et SMITH (2009), současně platí, že dnešní rozvojové země jsou mnohem více urbanizované, než byly dnešní rozvinuté země, když byly na srovnatelné úrovni rozvoje. Konkrétní číselné údaje ke grafu jsou umístěny v příloze číslo 3.

Graf 3 Urbanizace a HDP na obyvatele v roce 2014

Zdroj: vlastní návrh, data z The World Bank, 2015

OSN předpokládá, že od roku 2005 do roku 2030 světová populace poroste průměrným ročním tempem 1,78 %. Tudíž v roce 2030 počet městského obyvatelstva bude činit přibližně 5 miliard, téměř pět osmin z předpokládaných 8,1 miliard světové populace. Po roce 2015 bude počet obyvatel žijících na venkově dle předpokladů klesat průměrným ročním tempem -0,32 %. K nejrychlejší urbanizaci dochází v současné době v Asii a Africe. Je odhadováno, že do roku 2030 městská populace v Africe se svými předpokládanými 748 miliony obyvatel bude početnější než celkový počet obyvatel Evropy, jež se předpokládá na 685 milionů (Todaro et Smith 2009).

TODARO et SMITH (2009) uvádí, že do roku 2050 světová populace může přesáhnout až 9 miliard lidí a tento nárůst bude nejdramatičtější právě ve velkých městech rozvojového světa. V příloze číslo 1 jsou k nahlédnutí mapy světa dokumentující procento urbanizace v roce 1950 a 2014 a mapa predikující urbanizaci v roce 2050.

2.5.1 Urbanizace v západní Africe

Oblast západní Afriky zahrnuje 17 zemí, a to Benin, Burkina Faso, Kapverdy, Pobřeží slonoviny, Guinea, Guinea-Bissau, Gambie, Ghana, Libérie, Mali, Mauretánie, Niger, Nigérie, Svatá Helena, Senegal, Sierra Leone a Togo. Celkový počet obyvatel v tomto

subregionu byl v roce 2011 odhadován na 312,2 milionů obyvatel, ze kterých 140,1 milionů, tedy 44,9 %, žilo v urbanizovaných oblastech a 172,1 milionů, tedy zbylých 55,1 %, ve venkovských oblastech. Předpokládá se, že kolem roku 2020 bude v západní Africe více lidí obývat městské oblasti než ty venkovské. Mezi země západní Afriky, které již dosáhly městské převahy, patří Ghana, Kapverdy, Gambie a Pobřeží Slonoviny (UN-HABITAT 2014).

Jedním z fenoménů světového vývoje urbanizace a růstu měst jsou takzvaná megaměsta a megalopole. Manuel Castells (1996) uvádí megaměsto (*megacity*) jako jeden z hlavních typických jevů urbanizace ve třetím tisíciletí. Necharakterizuje je pouze velikost, ačkoliv jde o obrovské aglomerace, ale i jejich role prostředníka mezi početnou lidskou populací a globální ekonomikou. Megaměsta jsou intenzivní koncentrací aktivit, skrze něž protéká politika, média, komunikace, finance a výroba (Giddens et Sutton 2013).

V roce 2000 přesáhlo 14 západoafrických městských aglomerací 1 milion obyvatel, další dvě města (Abidjan v Pobřeží Slonoviny a Kano v Nigérii) přesáhly 3 miliony obyvatel a megalopole Lagos v Nigérii dosáhla 10,8 milionové populace. Předpokládá se, že do roku 2025 celých 27 západoafrických měst dosáhne milionové populace, 12 měst přesáhne 3 miliony obyvatel a Lagos bude tou dobou obývat 18,8 milionů lidí (UN-HABITAT 2014).

Ve městech Abidjan (Pobřeží Slonoviny), Abuja (Nigérie), Akkra (Ghana), Bamako (Mali), Dakar (Senegal), Enugu (Nigérie), Ibadan (Nigérie), Kano (Nigérie) a Ouagadougou (Burkina Faso) se ročně zvyšuje počet obyvatel o 100 000 v tomto desetiletí a města Niamey (Niger), Ouagadougou (Burkina Faso) a Yamoussoukro (Pobřeží Slonoviny) čelí více než 5% ročnímu růstu obyvatel (UN-HABITAT 2014).

2.6 Konference a agendy

Pořádání konferencí a přijímání agend světovými organizacemi na téma urbanizace a udržitelný rozvoj měst svědčí o naléhavosti a aktuálnosti tohoto tématu. V této kapitole budou představeny světové summity či konference zabývajících se právě

urbanizací nebo s ní spojenými problémy, jako jsou přeplněné slumy či zvyšující se urbánní chudoba.

V září roku 2000 na Summitu tisíciletí se v Miléniové deklaraci zavázalo všech 191 členských států OSN splnit do roku 2015 osm konkrétních cílů v oblasti rozvoje a odstraňování chudoby (UN 2015b). Tyto hlavní úlohy skýtají 18 jim podřazených cílů a 48 indikátorů, které orientují země k měřitelnému a kontrolovanému zlepšování podmínek života lidí. Většina úloh měla být splněna do roku 2015 (UNDP 2004). Na Rozvojové cíle tisíciletí naváže po roce 2015 17 Cílů udržitelného rozvoje (SDGs) (UN 2015b).

Urbanizace je úzce spojena s nárůstem chudinských čtvrtí, neboli slumů. Právě jeden z cílů MDGs je zaměřen na tuto problematiku. Konkrétně sedmý rozvojový cíl se snaží zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí a jeho dílčím cílem je pak do roku 2020 dosáhnout výrazného zlepšení životních podmínek alespoň 100 milionů lidí přebývajících v chudinských čtvrtích na předměstí velkoměst (slumech) (UN 2015b). V příloze č. 2 je možné nahlédnout do přehledu rozvojových cílů tisíciletí.

Dle výroční zprávy OSN *MDGs Report 2015*, která shrnuje nejnovější výsledky naplňování agendy rozvoje v letech 2000 až 2015, asi 2,1 miliardy lidí získalo celosvětově přístup k bezpečné sanitaci (kanalizace a toalety), přístup k bezpečné pitné vodě získalo od roku 1990 asi 2,6 miliardy lidí a podíl městského obyvatelstva z rozvojových zemí žijících v příměstských chudinských čtvrtích (slumech) klesl z asi 39,4 % v roce 2000 na 29,7 % v roce 2004 (OSN 2015).

Další konference na téma urbanizace a snižování chudoby, tentokrát pod záštitou Světové banky, se konala v listopadu roku 2014 ve Washingtonu, D.C. Na této, již v pořadí druhé, konferenci byly světovými odborníky a akademiky prezentovány a projednávány výzvy urbanizace v rozvojových zemích. Cílem těchto konferencí je zahájit globální diskuzi na téma urbanizace a její důsledky pro nerovnost a chudobu a vyzdvihnout klíčové poznatky pro tvůrce politik s důrazem na rozvíjející se proces urbanizace v Africe. Třetí konference je plánována na rok 2016 na téma udržitelná urbanizace (The World Bank 2014).

Další mezinárodní organizací pořádající konference na téma bydlení a udržitelný rozvoj měst je OSN s konferencemi Habitat. V říjnu roku 2016 proběhne třetí celosvětový summit s názvem Habitat III, který bude navazovat a obnovovat závazek Habitat agendy v „*New Urban Agenda*“. Habitat agenda byla přijata v Istanbulu v roce 1996 na druhé konferenci s názvem Habitat II. Cílem této konference bude obnovit politické závazky udržitelného rozvoje měst, zhodnotit dosažené výsledky, prodiskutovat problematiku chudoby ve městech a identifikovat nově vzniklé problémy (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR 2014).

3 Praktická část

3.1 Ghana: představení země

Ghana, jejíž oficiální název je Republika Ghana, je zemí západní Afriky a rozkládá se na ploše 238 533 km². Jejími sousedy jsou ze severu Burkina Faso, ze západu Pobřeží slonoviny a z jihu sousedí s Togem. Délka pobřeží činí 539 km a hlavním městem je Akkra. Ghana je rozdělena na 10 administrativních regionů: Ashanti, Brong-Ahafo, Central, Eastern, Greater Accra, Northern, Upper East, Upper West, Volta, Western (GSS 2012). V následující tabulce je zobrazen přehled regionů a jejich hlavních měst.

Tabulka 1 Regiony v Ghaně a jejich hlavní města

Region	Hlavní město regionu
Northern	Tamale
Eastern	Koforidua
Western	Sekondi-Takoradi
Central	Cape Coast
Upper East	Bolgatanga
Upper West	Wa
Volta	Ho
Ashanti	Kumasi
Brong-Ahafo	Sunyani
Greater Accra	Accra
Všechny regiony	Accra

Zdroj: Vlastní zpracování, data z Government of Ghana, 2015

Tyto regiony se dále člení do 216 okresů, z nichž je 5 metropolitních. Těchto 5 metropolitních okresů je dále rozděleno do 29 dílčích městských částí. Ghana je také rozdělena do 3 ekologických zón, a to pobřežní, lesní a zóna savan. Regiony Western, Brong Ahafo a Volta zasahují do 2 ekologických zón najednou (GSS 2015b).

Tato země byla kolonizována od počátku roku 1470 Portugalci a následně Brity a v roce 1957 se stala první zemí subsaharské Afriky, která získala nezávislost. Ghana je parlamentní republikou a současným prezidentem je od roku 2012 John Dramani Mahama (CIA 2015).

K roku 2015 má Ghana více než 26 milionů obyvatel. Největšími městy jsou Akkra s 2,3 miliony obyvateli a Kumasi s 2,6 miliony. Obyvatelstvo se skládá z mnoha etnických skupin, ty nejpočetnější jsou Akan 47,5 %, Mole-Dagbon 16,6 %, Ewe 13,9 %, Ga-Dangme 7,4 %, Gurma 5,7 %, Guan 3,7 %, Grusi 2,5 %, Mande 1,1 %. Angličtina je oficiálním jazykem, avšak vyskytuje se zde celá škála jazyků jako Asante 16 %, Ewe 14 %, Fante 11,6 %, Boron (Brong) 4,9 %, Dagomba 4,4 %, Dangme 4,2 %, Dagarte (Dagaba) 3,9 %, Kokomba 3,5 %, Akyem 3,2 %, Ga 3,1 % a další 31,2 %. Nejvíce lidí se v Ghaně hlásí ke křesťanství (71,2 %), druhým nejpočetnějším náboženstvím je islám se 17,6 % a 5,2 % tvoří tradiční náboženství (CIA 2015).

Ghana je z větší části tvořena nížinami a nejvyšším bodem je hora Mount Afadjato s nadmořskou výškou 880 m. Její největší řekou je řeka Volta, která je přehrazena stejnojmennou přehradní nádrží, která je svou rozlohou největší nádrží světa. Klima je převážně teplé a vlhké, průměrné roční srážky se pohybují okolo 1 187 mm a průměrná roční teplota je 26,1 °C (FAO 2015).

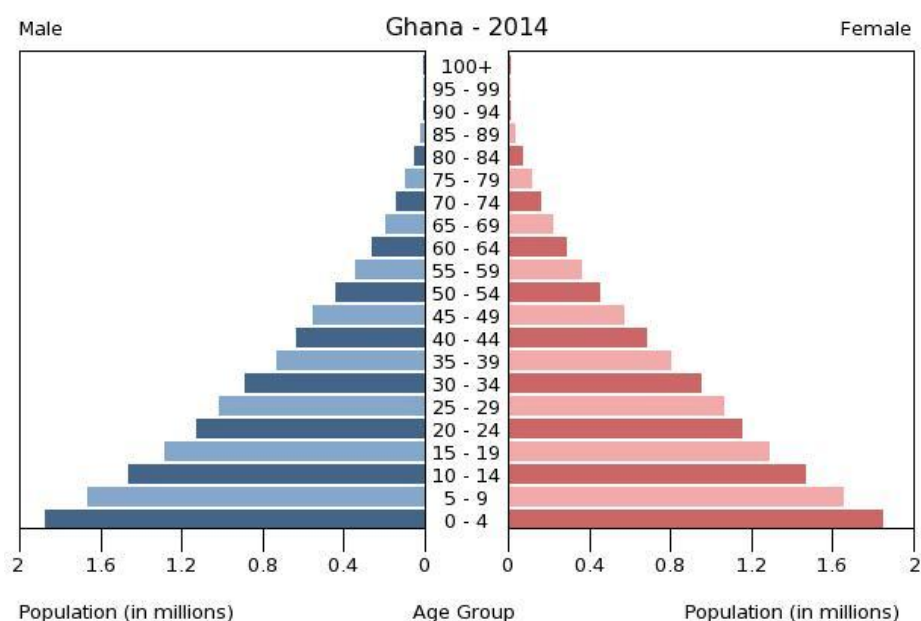
3.1.1 Socioekonomická struktura Ghany

Ghana byla prvním místem, kam Evropané přišli kvůli obchodu – nejprve se jednalo o zlato, později o otroky. Ghana byla také první země s černošskou populací, která dosáhla nezávislosti od koloniální moci, konkrétně od Británie. Ačkoliv je tato země bohatá na nerostné suroviny, její státní služby jsou efektivní a vzdělávací systém na dobré úrovni, propadla korupci a špatnému hospodaření krátce po získání nezávislosti v roce 1957 (UNDP 2015a).

Věkové složení obyvatel je následující: skupina 0–14 let tvoří 38,38 % obyvatelstva, skupina 15–24 let je tvořena 18,69 % obyvateli, obyvatelé ve věku 25–54 let jsou zastoupeni 33,95 %, dále 55–64 let je zastoupeno 4,84 % a 65 a více let pak 4,14 % obyvatel. Střední věk celkově pak činí 20,9 let, konkrétně 20,5 let u mužů a 21,4 let u žen. Podíl obyvatel žijících ve městech činí 54 % s ročním tempem růstu 3,4 %, což činí Ghanu jednou z nejvíce urbanizovaných zemí v subsaharské Africe (CIA 2015).

V následujícím grafu je zobrazena věková pyramida obyvatel v Ghaně, ze které je patrné, že se jedná o progresivní typ, pro který je charakteristická silná mladá populace.

Tento typ věkové pyramidy je typický pro věkové struktury v rozvojových zemích. Z tohoto grafu vyplývá, že dětská složka obyvatel převažuje nad reprodukční a reprodukční převažuje nad postreprodukční. To je způsobeno vysokou dětskou úmrtností a vysokou úmrtností obecně (CIA 2015).

Graf 4 Věková pyramida Ghany

Zdroj: Central Intelligence Agency, 2015

Populační růst v Ghaně je 2,18 % ročně a porodnost činí 31,09 narozených na 1 000 obyvatel. Úmrtnost je podle odhadů z roku 2015 pak 7,22 úmrtí na 1 000 obyvatel. Dalšími důležitými ukazateli jsou pak míra migrace, která činí -2,02 migrantů na 1 000 obyvatel, očekávaná délka života při narození, která činí 63,76 let u mužů a 68,66 let u žen a kojenecká úmrtnost dosahuje 37,37 úmrtí na 1 000 živě narozených (CIA 2015).

Zpráva o lidském rozvoji pro rok 2014 zařadila Ghanu na 138 pozici ze 187 zemí s hodnotou Indexu lidského rozvoje (HDI) 0,573. Z toho vyplývá, že si Ghana udržela pozici z předchozího roku a nadále patří mezi země se střední úrovní lidského rozvoje (UNDP 2015b).

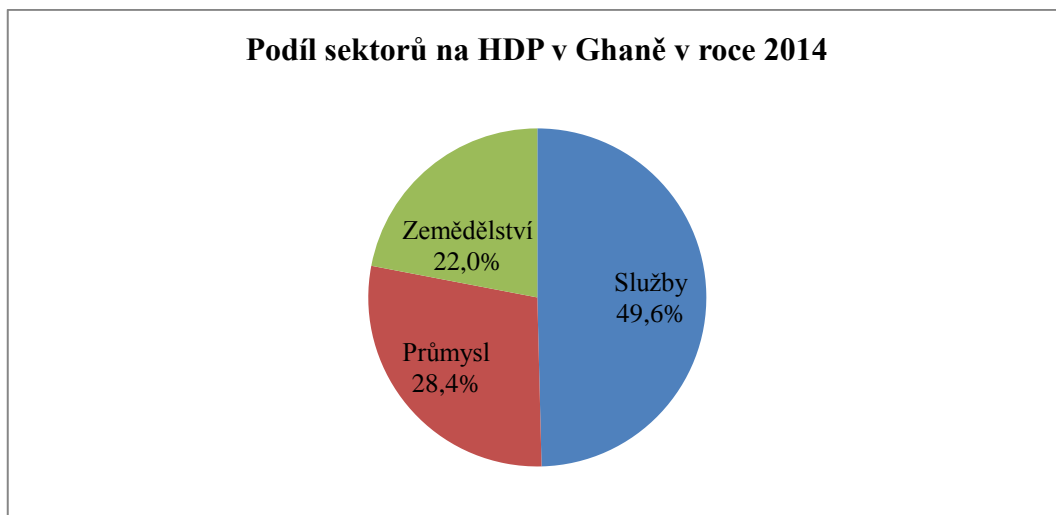
Co se týče zdravotní péče, Ghana má jedno z nejmenších zastoupení lékařů na obyvatele na světě, a to konkrétně s hustotou 0,1 lékařů na 1 000 obyvatel. Počet

lůžek činí 0,9 na 1 000 obyvatel a podle údajů z roku 2013 výdaje na zdravotnictví činí 5,4 % HDP, což Ghanu řadí na 133. místo v porovnání s ostatními zeměmi. Přístup k pitné vodě má 92,6 % městského a 84 % venkovského obyvatelstva a přístup k sanitačním zařízením má pouze 20,2 % městského a 8,6 % venkovského obyvatelstva. Dále je důležité zmínit, že 13,4 % dětí ve věku do 5 let trpí podvýživou a 1,47 % obyvatel jsou nakaženi virem HIV/AIDS, z čehož ročně zemře zhruba 9 200 lidí (CIA 2015).

Výdaje na vzdělání činí 8,1 % HDP. Podíl gramotných obyvatel (osoby starší 15 let schopné číst a psát) je v zemi 76,6 % celkově, konkrétně 82 % mužů a 71,4 % žen. Předpokládaná délka školní docházky činí dle odhadů z roku 2012 celkově 12 let. Vážným problémem je také dětská práce, která podle odhadů z roku 2006 činí až 34 % (CIA 2015).

Roku 2014 bylo nominální HDP Ghany 38,65 miliard dolarů v běžných (skutečných) cenách, zatímco v roce 2013 HDP činilo 48,58 miliard dolarů. Reálný růst HDP byl pak následující: v roce 2009 činil 3,5 %, v roce 2010 7,9 %, v roce 2011 14,5 %, v roce 2012 9,3 %, v roce 2013 7,4 % a v roce 2014 pak 4,2 %. Míra inflace činila 17 % v roce 2014 a 13,5 % v roce 2013 (The World Bank 2015b).

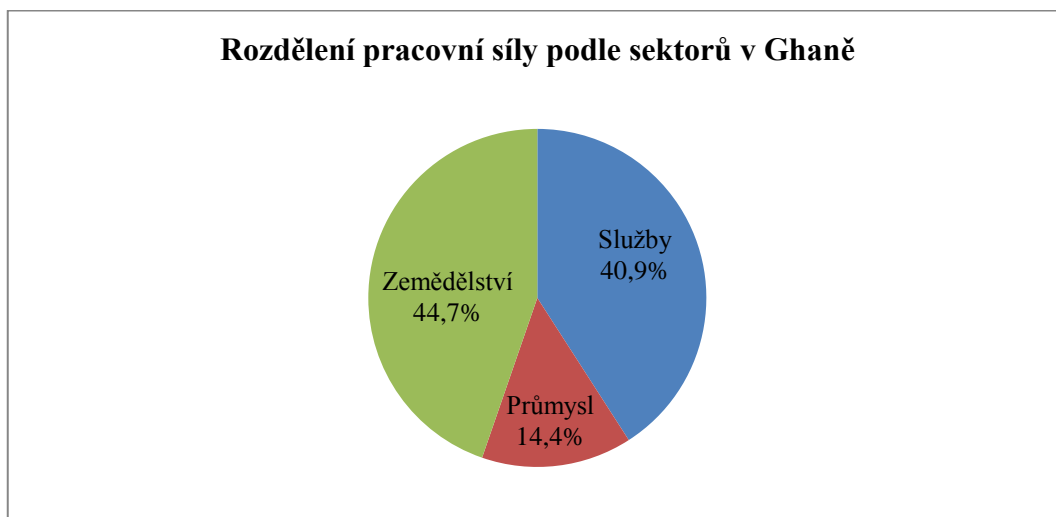
Sektor služeb zůstává největším odvětvím a jeho podíl na HDP se mírně snížil, z 49,8 % v roce 2013, na 49,6 % v roce 2014. Tempo růstu tohoto odvětví se také snížilo z 10,0 % v roce 2013 na 5,7 % v roce 2014. Dva subsektory v tomto odvětví zaznamenaly tempo růstu vyšší než 20 %. Jedná se o finanční spolu s pojišťovacím subsektorem a informační s komunikačním subsektorem. V odvětví průmyslu, nejméně rostoucím odvětvím s podílem 28,4 % na HDP, byl zaznamenán pokles růstu z 6,6 % v roce 2013 na 0,9 % v roce 2014. Ze všech průmyslových aktivit těžba nerostných surovin zaznamenala nejvyšší růst, a to konkrétně o 3,2 % v roce 2014. Podíl zemědělství činil v roce 2014 22 % HDP, z čehož největší část tvoří rostlinná výroba s 16,9 % nominálního HDP (GSS 2015a). Pro lepší přehlednost podílu zastoupení sektorů na HDP je vytvořen graf níže.

Graf 5 Podíl sektorů na HDP v Ghaně v roce 2014

Zdroj: vlastní návrh, data z Ghana Statistical Service, 2015

Jak můžeme vidět na grafu číslo 6, celých 44,7 % obyvatel pracuje v sektoru zemědělství, 40,9 % obyvatel se podílí na sektoru služeb a zbývajících 14,4 % v průmyslu. Celková pracovní síla činí 11,25 milionů obyvatel a nezaměstnanost v Ghaně dosahuje podle odhadů z roku 2013 až 5,2 %. Populace žijící pod hranicí chudoby je 24,2 % a nejchudších 10 % obyvatel získává pouze 2 % příjmů, zatímco nejbohatších 10 % obyvatel získává až 32,8 % příjmů (CIA 2015).

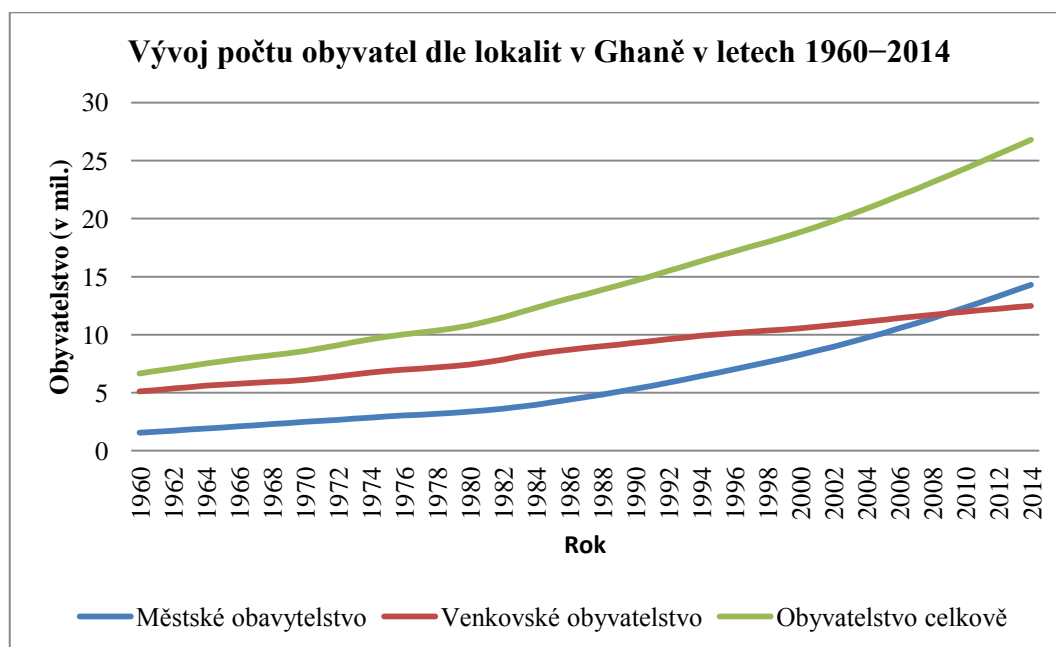
Graf 6 Rozdělení pracovní síly podle sektorů v Ghaně

Zdroj: vlastní návrh, data z Central Intelligence Agency, 2015

Hlavními komoditami zemědělské produkce jsou kakao, rýže, kasava, arašídové ořechy, kukuřice či banány. Mezi hlavní aktivity průmyslu se řadí hornictví, těžba dřeva, lehký zpracovatelský průmysl, tavení hliníku, zpracování potravin, stavba lodí či těžba ropy. Jako exportní komodity můžeme uvést ropu, zlato, kakao, dřevo, tuňáka, bauxit, hliník, manganovou rudu či diamanty a hlavními exportními partnery Ghany jsou Čína (10,7 %), Francie (9 %), Nizozemsko (7,3 %), Indie (7,3 %), Jihoafrická republika (6,6 %) a Itálie (6,5 %). Hlavními importovanými komoditami jsou rafinovaná ropa, potraviny či kapitálová vybavení. Ghana dováží především z Číny, Nigérie, Nizozemska, Pobřeží slonoviny, USA a Indie (CIA 2015).

3.2 Vývoj urbanizace v Ghaně

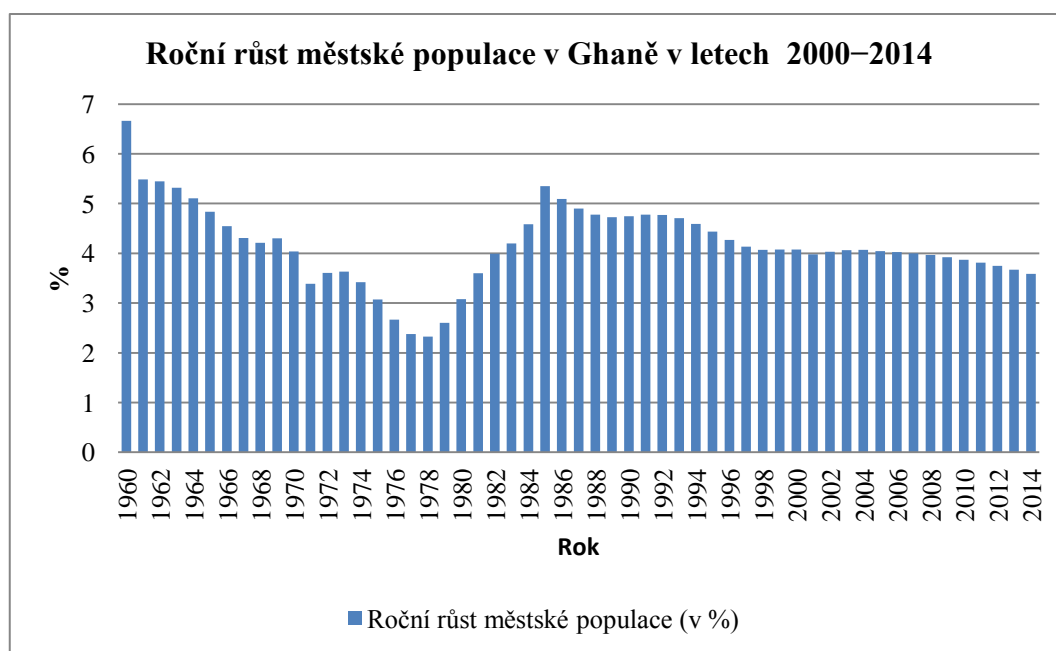
Na grafu číslo 7 můžeme pozorovat vývoj obyvatelstva v Ghaně v letech 1960 až 2014 s rozdělením na městské a venkovské. Jak graf ukazuje, hranice 50 % městského obyvatelstva byla v Ghaně překročena v roce 2009, kdy podíl městské populace činil 50,03 %. Za posledních 30 let se populace žijící ve městech více než ztrojnásobila. V příloze číslo 3 je přiložena k nahlédnutí tabulka s konkrétními číselnými údaji z databáze The World Bank.

Graf 7 Vývoj počtu obyvatel v Ghaně dle lokalit v letech 1960–2014

Zdroj: vlastní návrh, data z The World Bank, 2015

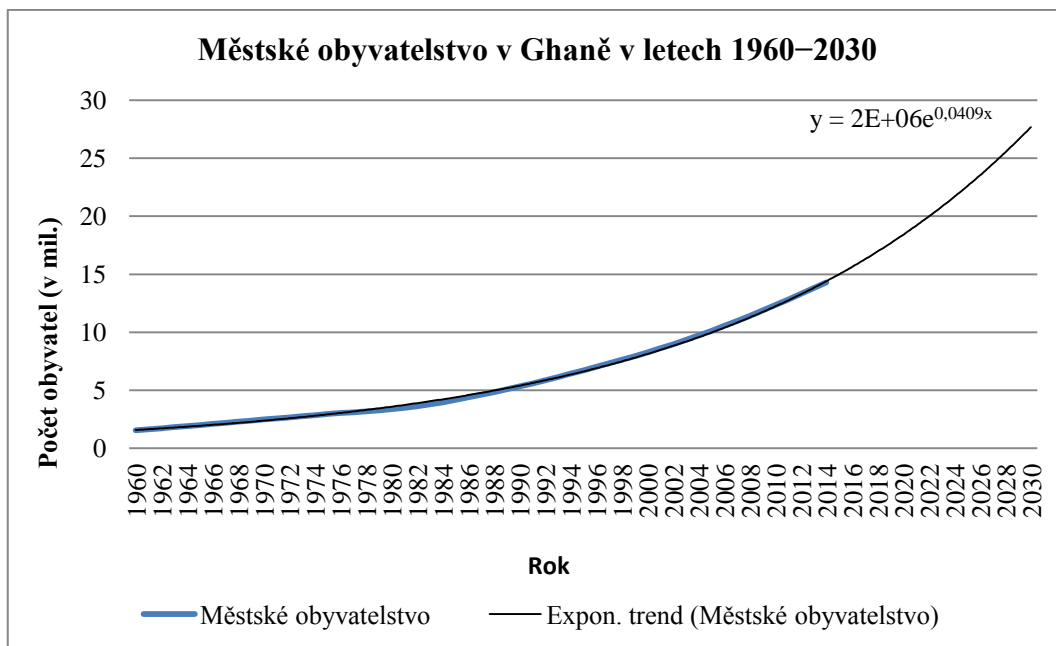
Na následujícím grafu jsou zobrazeny roční přírůstky městského obyvatelstva v Ghaně v letech 1960–2014. Můžeme zaznamenat každoročně kladné přírůstky neklesající pod hodnotu 2,3 % za posledních více než 50 let. Průměrný roční růst ve sledovaném období je pak 4,2 % a medián činí 4,1 %. Z toho vyplývá, že se počet městského obyvatelstva neustále progresivně zvyšuje.

Graf 8 Roční růst městské populace v Ghaně v letech 2000–2014

Zdroj: vlastní návrh, data z The World Bank, 2015

Pokud bude zachován exponenciální trend růstu obyvatelstva v městských oblastech v Ghaně, do roku 2022 městská populace přesáhne 20 milionů obyvatel. Do roku 2030 by pak městské obyvatelstvo dosáhlo přibližně 27 milionů, což je téměř dvojnásobek dnešní hodnoty. Pro lepší přehlednost je vytvořeno grafické zobrazení vývoje počtu městského obyvatelstva v Ghaně v letech 1960 až 2030.

Graf 9 Městské obyvatelstvo v Ghaně v letech 1960–2050

Zdroj: vlastní návrh, data z The World Bank, 2015

3.3 Současný stav urbanizace v Ghaně

K roku 2010 žilo dle GSS v Ghaně 24 658 823 obyvatel a městská populace činila 50,9 %, tedy přibližně 12 551 341 obyvatel. Dle odhadů The World Bank (2015) v roce 2014 populace Ghany činila již 26 786 598 obyvatel, z čehož ve městech žilo až 14 301 900 obyvatel, což je více než 53% urbanizace (GSS 2012).

Podle posledních dostupných informací z GSS (2012) region Ashanti je se svými 4 780 280 obyvateli nejlidnatějším regionem v Ghaně. Procento urbanizace je zde 60,6 %. Region Greater Accra je s 4 010 054 obyvateli druhým nejlidnatějším, ale zároveň nejvíce urbanizovaným regionem v Ghaně. Podíl městského obyvatelstva v tomto regionu činí 90,5 %. Region Greater Accra je také nejhustěji osídleným regionem s 1 236 obyvateli na kilometr čtvereční v roce 2012 oproti 896 obyvatelům na km² v roce 2000. To je způsobeno malou rozlohou regionu (1,4 %) a zároveň výskytem hlavního města Ghany Akkry s 1 848 614 obyvateli k roku 2010. Druhým nejhustěji osídleným regionem je Central region s 224 obyvateli na km² a nejrřeději osídlenou oblastí je pak Northern region s 35 obyvateli na km². Upper West region je s 16,3 % městského obyvatelstva nejméně urbanizovaným regionem (GSS 2012).

Pro lepší přehlednost je vytvořena tabulka níže s rozdělením městského obyvatelstva a míry urbanizace podle regionů.

Tabulka 2 Počet obyvatel a míra urbanizace dle regionů, 2010

Region	Počet obyvatel		Míra urbanizace (%)
	Celkově	Město	
Northern	2 479 461	751 277	30,3
Eastern	2 633 154	1 142 789	43,4
Western	2 376 021	1 007 433	42,4
Central	2 201 863	1 037 077	47,1
Upper East	1 046 545	219 774	21
Upper West	702 110	114 444	16,3
Volta	2 118 252	713 851	33,7
Ashanti	4 780 380	2 896 910	60,6
Brong-Ahafo	2 310 983	1 028 387	44,5
Greater Accra	4 010 054	3 629 099	90,5
Všechny regiony	24 658 823	12 551 341	50,9

Zdroj: vlastní zpracování, data z GSS 2013a

Nejlidnatějšími městy k roku 2010 jsou Kumasi s 2 035 064 obyvateli a Akkra s 1 848 614 obyvateli, které mají jako jediná města přes milion obyvatel. Podíl obyvatel žijících ve městě Kumasi činí 42,6 % z celého regionu Ashanti a podíl obyvatel v Akkre je 46,1 % z regionu Greater Accra. Za relativně vysokou míru městské populace může částečně odpovídat koncentrace průmyslu a obchodních činností v regionech Greater Accra a Ashanti. Zbývajících osm regionů je převážně venkovských, s úrovní urbanizace pod celostátním průměrem (GSS 2012).

3.4 Dopady urbanizace na socioekonomický rozvoj v Ghaně

Urbanizace je nedílnou součástí rozvoje a města jsou centry hospodářské a kulturní aktivity, ovšem neustále se zvyšující počet obyvatel ve velkých městech vytváří sociální, hospodářské a ekologické problémy (Jeníček et Foltýn 2010). Rychle expandující urbánní oblasti v rozvíjejících se zemích se od velkoměst v industrializovaném světě dramaticky liší. S environmentálními problémy se vyrovnávají velkoměsta všude, avšak v rozvíjejících se zemích čelí obzvláště

naléhavým rizikům. Chronickými problémy jsou zde znečištění, nedostatek bytů, nedostatečná hygiena a nezabezpečené zásobování pitnou vodou (Giddens et Sutton 2013), ale také možnost kolapsu základních služeb, nepříjemného ničení životního prostředí a eskalace sociálních konfliktů (Jeníček et Foltýn 2010). Jedním z dalších dopadů urbanizace také je, že se mění se využití ploch (půdy) v důsledku záboru půdy pro další výstavbu a růst měst (Šindler 1999).

Dalším důsledkem urbanizace je mnohdy také zhoršení ekologické situace urbanizovaných území. Neprojevuje se jen znečištěním ovzduší, povrchových a podzemních vod, ale také růstem průmyslového a komunálního odpadu, změnou vegetace, tedy celkovou antropogenizací krajiny. S přibližováním a s růstem sídelních aglomerací se také škodlivé ekologické účinky překrývají a zvyšují. Jedním z nejdůležitějších přírodních zdrojů pro města je voda, které je ovšem často nedostatek (Šindler 1999).

Jedním z nejnaléhavějších rizik jsou přeplněné slumy, do nichž proudí obrovské masy přistěhovalců převážně z venkovských oblastí. Ve slumech chybí nezávadná voda i kanalizace a hrozí nejrůznější epidemie. V přelidněných městech tak v současné době žije obrovské množství obyvatel v podmínkách, které jsou život ohrožující.

3.4.1 Vzdělání

Vzrůstající urbanizace nepochybně vyvolává zvýšený tlak na školy, kde jsou mnohé třídy přeplněny. K sociálním a ekonomickým potížím přispívá i věková nevyvážená skladba obyvatel. Ve srovnání s industrializovanými zeměmi je zde daleko větší procento populace pod věkovou hranicí 15 let. Tato mladá populace potřebuje podporu a vzdělání, ale mnoho dětí pocházejících z chudých rodin musí pracovat nebo žebrať, aby zlepšily rodinnou finanční situaci. Když tyto děti dospějí, většina z nich je nezaměstnaná, bez domova nebo obojí (Giddens et Sutton 2013).

Co se týče gramotnosti v Ghaně, více než 74 % populace starší 11 let je gramotných. Velký podíl (67,1 %) populace umí číst a psát v angličtině. Přibližně jedna pětina (20,1 %) umí číst a psát pouze v angličtině, zatímco 53,7 % populace ovládá čtení a psaní v jednom z Ghanských jazyků. U mužů až 80,2 % je gramotných, zatímco u žen je tento podíl 68,5 %. Co se týče regionální úrovně gramotnosti, existují zde značné

rozdíly. Regiony nacházející se na severu země mají podíl gramotných obyvatel starších 11 let pod 50 %, zatímco v ostatních regionech je tento podíl nejméně 69 %. Ve srovnání s údaji za rok 2000 se úroveň gramotnosti v roce 2010 výrazně zvýšila. Podíl gramotných obyvatel ve věku 15 a více let se zvýšil z 54,1 % v roce 2000 na 71,5 % v roce 2010. Tato změna je větší u žen (19,6%) než u mužů (15,4%). Podíl gramotnosti v městských oblastech byl 84,1 % a 62,8 % ve venkovských oblastech (GSS 2013a).

Celých 23,4 % populace ve věku starších 3 let nikdy nenavštívili školu. Podíl obyvatel, kteří k roku 2010 navštěvovali školu, byl 39,5 % a přibližně 37,1 % docházelo do škol v minulosti. Podíl žen, které nikdy nechodily do školy, byl 14,3 %, zatímco u mužů byl tento podíl 9,1 %. Značné rozdíly jsou také mezi venkovskou a městskou populací, kdy 33,1 % venkovské populace nikdy nenavštěvovalo školu, zatímco ve městech je tento podíl 14,2 % (GSS 2013a).

Podíl gramotnosti i docházka do škol je obecně vyšší v městských oblastech, avšak pro vyšší podíl městských dětí bylo zaznamenáno opuštění školy z důvodu přílišné finanční nákladnosti. Celých 54,96 % dětí ve věku od 6 do 11 let a 35,35 % dětí ve věku 12-14 nestuduje z důvodu finanční nákladnosti. Tento podíl je menší ve venkovských oblastech, kde nenavštěvuje školu z důvodu nákladnosti 34,79 % ve věku 6-11 let a 26,34 % děti ve věku 12-14. To může být způsobeno vyššími náklady na dopravu v městských oblastech a dalšími přidanými poplatky, které nejsou zavedeny ve venkovských oblastech (CREATE 2007).

Také co se týče dětí žijících bez rodičů, jejich míra zápisu do škol je menší v městských oblastech než v těch venkovských. Děti ve venkovských oblastech jsou často posílány do pěstounské péče jiné komunity do míst, kde se nachází v dostupnější vzdálenosti škola. Tyto děti mají vyšší míru zápisu do škol, než děti žijící s rodiči v této oblasti. Naopak ve městě je vyšší míra zápisu do škol u dětí, které žijí s vlastními rodiči, než u dětí, kteří jsou v péči jiné komunity. To nasvědčuje tomu, že děti (převážně dívky) jsou do městských oblastí posílány do cizí péče ne za účelem lepšího přístupu do škol, ale kvůli podpoře v domácnosti (CREATE 2007).

Byl zjištěn výrazný nárůst počtu zápisů do druhých až čtvrtých tříd v nejlidnatějších v městech Kumasi a Akkra (v regionech Ashanti a Greater Accra). To je zapříčiněno přílivem migrantů do měst či opakovaním ročníků. V důsledku migrace do měst dochází totiž k přeplněnosti tříd, což negativně ovlivňuje výuku a vede k častějšímu opakování ročníků studenty (CREATE 2007).

3.4.2 Nezaměstnanost

Dle definice GSS (2000) jako pracovní síla se považuje souhrn zaměstnaných a nezaměstnaných obyvatel. Při sčítání lidu v Ghaně v roce 2000 byla přijata mezinárodní definice nezaměstnaných jako ekonomicky aktivních osob, které nepracovaly v průběhu sledovaného období, ale které aktivně hledaly práci. Pro ženy je tento koncept však rozporuplný, protože není zcela jasné, co představuje pojem aktivní hledání zaměstnání, jelikož za zodpovědnost ženy je považováno aktivní udržování chodu domácnosti. Obecně za pracovní aktivitu je považována činnost, která přímo či nepřímo generuje příjem. Například za aktivitu na trhu práce je označována činnost, za níž je dostávána mzda či plat v penězích nebo v naturáliích, avšak neplacený rodinný příslušník pracující v domácím podniku generujícím příjem nebo zboží pro domácí spotřebu se jako pracující na trhu práce nepovažuje (GSS 2005).

V následující tabulce můžeme vidět míru nezaměstnanosti s rozdělením dle venkovských a městských oblastí. Z těchto dat je patrné, že většina nezaměstnaných obyvatel se nachází právě v městských oblastech, kde je více než dvojnásobná míra nezaměstnanosti než na venkově. To je způsobeno právě vysokou mírou urbanizace, kdy velké množství mladých nezaměstnaných osob, převážně mužů, migruje do města právě s vidinou jednoduššího hledání zaměstnání. Nabídka práce ve městech však není schopná pojmout tolik nové pracovní síly, a tak dochází k vysoké nezaměstnanosti.

Tabulka 3 Míra nezaměstnanosti dle lokality 1984–2010

	Celkově	Města	Venkov
1984	2,8	6	1,4
2000	10,4	12,8	8,6
2010	5,8	8	3,5

Zdroj: vlastní zpracování, data z GSS 2013, GSS 2005

Podle GSS (2014) až 75,4 % obyvatel starších 15 let v Ghaně je pracujících, avšak z toho většinu (68,7 %) tvoří osoby samostatně výdělečně činné, tedy aktivní v neformálním sektoru. Zhruba každý pátý pracující (22,5 %) je zaměstnancem a hlavní sektory poskytující zaměstnání jsou soukromý, veřejný a neziskové organizace.

Zemědělství hraje klíčovou úlohu při vytváření nových pracovních míst. Až 44,3 % současně zaměstnaných obyvatel v zemědělském sektoru pracují většinou jako kvalifikovaní zemědělci či rybáři. Výrobní sektor zaměstnává 9,1 % v současné době zaměstnaných obyvatel (GSS 2014).

Až 87,5 % odborníků, 73,2 % podpůrných administrativních pracovníků, 63,4 % techniků a pomocných odborníků a 59,6 % zákonodárců a manažerů dosáhlo středního nebo vyššího vzdělání. Více než jedna třetina zákonodárců nebo manažerů (konkrétně 33,7%), 34,7 % odborníků, 38,7 % techniků a pomocných odborníků a 37,5 % administrativních pracovníků obvykle pracují v rozmezí 40 až 49 hodin týdně. Průměrný hodinový výdělek pro pracovníky všech profesí je GHC 1,82, což je dle kurzu platného v listopadu roku 2015 vyhlášeného Českou národní bankou zhruba 11,8 Kč ($1,82 * 6,472 = 11,77904$) (ČNB 2015 et GSS 2014).

Způsoby městské obživy jsou velmi složité a nelehce charakterizovatelné. Domácnosti ve městech spoléhají na práci jako hlavní zdroj svých příjmů. Aktivita provozovaná muži a ženami jsou velmi odlišné. Muži se většinou podílejí na kvalifikované nebo nekvalifikované práci – někdy jako osoby výdělečně činné, někdy jako námezdní dělníci – a někteří mají administrativní nebo odborné zaměstnání. Zatímco ženy většinou provozují drobnou obchodní činnost, jako je například pouliční prodej, čímž si vydělávají mnohem méně v porovnání s mužskou populací. Proto domácnosti v čele s muži mají vyšší příjem na osobu než rodiny v čele se ženami (Maxwell 2000).

Na následující tabulce můžeme vidět nezaměstnané obyvatelstvo v Ghaně s rozdělením dle věkových skupin od roku 1960–2010. Nejvíce nezaměstnanou věkovou skupinou v roce 2010 je obyvatelstvo ve věku 22 až 29 let se 41,6 % hned v zástupu se skupinou 20 až 24 let se 33,3 % nezaměstnaných. To je způsobeno právě vysokou migrací mladými muži, kteří jdou do měst hledat práci, často však neúspěšně. Nárůst nezaměstnanosti u těchto mladých věkových skupin je od roku 2000 více

než dvojnásobný. To poukazuje na závažnost neudržitelné migrace do měst, která nejsou schopna pojmout tolik nové a často nekvalifikované pracovní síly.

Tabulka 4 Nezaměstnané obyvatelstvo v Ghaně dle věkových skupin, 1960–2010

Věková skupina	1960	1970	1984	2000	2010
15-19	40,1	39,8	37,7	17	1,1
20-24	23,7	31,9	36,8	19,1	33,3
25-29	12,8	13,7	13,7	14,2	41,6
30-34	7,4	6,4	4,6	9,9	12
35-39	4,7	3,4	2,2	7,8	4,9
40-44	3,4	2	1,3	6,5	2,4
45-49	2,3	1,4	1	5,4	1,3
50-54	1,8	0,9	0,7	4,3	1,1
55-59	1,1	0,5	0,5	2,9	0,8
60-64	1,1	0,4	0,4	3	0,5
65 a více	1,6	0,6	1,1	9,8	0,9

Zdroj: vlastní zpracování, data z GSS 2013b

3.4.3 Růst neformálního sektoru

S rostoucí urbanizací je úzce spojen i růst neformálního sektoru. Migrace do měst způsobuje rostoucí příliv nekvalifikovaných dělníků a rolníků do urbánních center, což způsobuje, že formální ekonomika s tímto náporom na pracovní místa často zápasí. Ve většině velkých měst právě neformální ekonomika často umožňuje najít práci těm, jimž se to nedaří v rámci formálních struktur. Neregulovaný neformální sektor nabízí možnosti chudým či nekvalifikovaným pracujícím od příležitostného výdělků v průmyslu a stavebnictví až po obchodní činnost menšího rozsahu (Giddens et Sutton 2013).

Přirozený přírůstek obyvatelstva a migrace z venkova do měst měly za následek podstatné zvýšení počtu městské pracovní síly v Ghaně. Nicméně velká část rychle rostoucí městské pracovní síly zůstává nezaměstnaná a podzaměstnaná v důsledku nadměrné rychlosti růstu urbanizace oproti růstu průmyslové výroby a nabídek práce. Jelikož absolutní nárůst kapitálu není obvykle doprovázen odpovídajícím nárůstem poptávky po pracovní síle. Obecně lze říci, že ekonomický rozvoj založený na kapitálově náročné velkovýrobě nenabízí dostatečné a spravedlivé množství nabídek práce a příležitosti k výdělků ve formálním sektoru. V důsledku toho přebytek pracovní

síly zahrnující většinu migrantů z venkova, které není formální sektor schopný pojmout, je nucena najít svůj vlastní zdroj zaměstnání a obživy v různých výrobních činnostech v městských centrech, které představují to, co nazýváme „neformálním sektorem“ (Samal 2008).

Městský neformální sektor v Ghaně je jako ve většině zemí vysoce heterogenní. Lze sem zařadit aktivity od drobného obchodování v ulicích a na trzích po malovýrobu a drobné opravy (Barwa 1995). V neformálním sektoru malé podniky fungují mimo formální ekonomiku, využívají nižší úroveň investic, méně náročné dovednosti a vyrábějí jednodušší produkty. Počet zaměstnanců v těchto malých podnicích se pohybuje od jednoho či dvou až po deset a více pracovníků nebo rodinných příslušníků. Ve venkovských oblastech se neformální aktivita týká především produkce a prodeje zemědělských produktů, řemesel a služeb. Neformální sektor může být identifikován aktivitami téměř všech typů: finanční, pracovní, výrobní a služby (UN 1996).

Na významnost neformálního sektoru můžeme poukázat tím, že v roce 2000 přes 80 % ekonomicky aktivních obyvatel bylo zapojeno v neformálním sektoru. Podíl ženské populace věnující se aktivitám v neformálním sektoru byl až 85,1 % a mužů 75,6 %. V roce 2010 byl celkový poměr ekonomicky aktivního obyvatelstva zaměstnaných v neformálním sektoru už 86,1 % (81 % muži a až 90,9 % ženy) a celých 68,7 % městského obyvatelstva. I přesto že je tento druh aktivit rozšířen po celé zemi, oblasti s největší koncentrací jsou Akkra, Tema, Kumasi a Sekondi-Takoradi (GSS 2014).

Pozitiva aktivit neformálního sektoru můžeme spatřovat především v tom, že pomáhají zajistit obživu velké části obyvatel v náročných podmínkách velkoměsta. Mezi negativní dopady můžeme zařadit především to, že neformální ekonomika je neregulovaná a nezdaněná. Je i méně produktivní než formální ekonomika. Důsledkem toho se nedaří vybrat tolik potřebné finance prostřednictvím daní a nízká úroveň produktivity zároveň škodí ekonomice, jelikož podíl HDP pocházející z neformálních ekonomických aktivit je daleko nižší než procento populace činné v tomto sektoru (Giddens et Sutton 2013). Jedním z problémů je také neefektivní

využívání potenciálu neformálního sektoru, který může mít pozitivní vliv na rozvoj. Malé podniky v neformálním sektoru mají klíčovou roli v hospodářském růstu a rozvoji zemí obecně (UN 1996).

3.4.4 Bydlení a slumy

V mnohých urbánních oblastech je jedním z nejnaléhavějších problémů bydlení. Velkoměsta jsou nesmírně přelidněná. Migrující obyvatelstvo se shromažďuje ve squatterských zónách, které rychle rostou na okrajích měst. Kdekoli je jen trochu prostoru, vyrostou přístřešky slepené z pytloviny či vlnitého plechu (Giddens et Sutton 2013).

Rychlý růst urbanizace spolu s upřednostňováním městských sektorů v rozvojových politikách vlád, kdy se rozdíly mezi venkovem a městem neustále prohlubují, vede k obrovskému nárůstu počtu slumů a chudinských čtvrtí. V této době slumy představují více než jednu třetinu městského obyvatelstva ve všech rozvojových zemích (The World Bank 2015a).

Rychlá urbanizace a růst měst v Ghaně vyvolali situaci, kdy dodávka bydlení zaostává za efektivní poptávkou, zejména ve velkých metropolitních oblastech. Bytový fond každoročně narůstá, ale relativně pomalejším tempem ve srovnání s tempem růstu celkového počtu obyvatel. Odhady naznačují, že v Ghaně schází kolem 70 tisíc až 120 tisíc bytových jednotek ročně. Do roku 2020 bude Ghana potřebovat celkem 2 miliony nových bytů (tzn. 5,7 milionů pokojů), nebo okolo 600 tisíc nových bytových jednotek ročně. Nejvyšší potřeba nových obydlí je v Kumasi a Akkře, kde deficit bytů v roce 2010 činil 72 % v Akkře z celého regionu Greater Accra a rovněž 72 % v Kumasi z celého regionu Ashanti (The World Bank 2015a). Neschopnost efektivně pokrýt poptávku po bytových jednotkách vede k situaci, kdy mnoho Ghaňanů je nuceno přebývat ve slumech nebo chudinských oblastech, které jsou charakteristické svou přeplněností, nízkou kvalitou a absencí základních služeb jako je například zásobování vodou v domě, toaleta nebo koupelna.

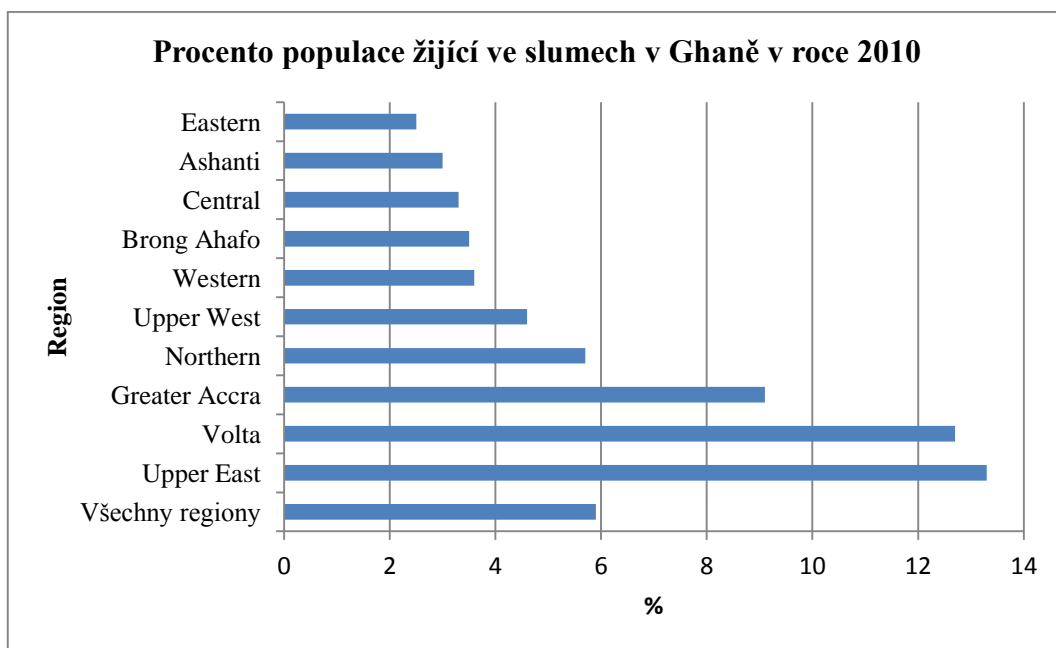
UN-HABITAT definuje slumy pomocí pěti charakteristik, a to nedostatečným přístupem k nezávadné vodě, nedostatečným přístupem k sanitárním zařízením a infrastruktuře, špatnou strukturální kvalitou bydlení, přeplněností a nezabezpečeným

pobytovým statusem (UN-HABITAT 2012). K roku 2010 žilo okolo 43 % městského obyvatelstva v Ghaně ve slumech s tím, že celých 1,3 milionů se nacházelo jen v Akkře. V roce 2001 populace obývajících slumy byla odhadována na 5 milionů a do roku 2010 měla dosáhnout populace ve slumech 5,8 milionů. Co se týče podílu populace žijící ve slumech na celkovém obyvatelstvu, podíl obyvatel obývajících slumy klesl z 27,2 % v roce 1990 na zhruba 19,6 % v roce 2008 (GSS 2013b).

Pokud bychom se řídili definicí, že za slumy se dají považovat obydlí, která nemají přístup k nezávadné vodě, v Ghaně by pak žilo k roku 2010 okolo 30 % populace ve slumech. Z tohoto podílu 17,4 % činí městské obyvatelstvo, přičemž v roce 2000 nemělo přístup k nezávadné vodě pouhých 10,3 % městského obyvatelstva. V rámci deseti let tedy došlo ke zhoršení přístupu k nezávadné vodě o 7,1 procentních bodů (GSS 2013b).

Pokud budeme nedostatečný přístup k vhodným hygienickým zařízením považovat jako definici pro slumy, podíl městské populace nacházející se ve slumech by byl dokonce ještě vyšší. Je odhadováno, že až 50 % městské populace nemá přístup k vhodným hygienickým zařízením jako je splachovací toaleta, oddělené a odvětrávané latríny a jámový suchý záchod. Podle této definice okolo 86,4 % a 81 % městských obyvatel Northern a Upper East regionů žilo k roku 2010 ve slumech, zatímco v regionech Greater Accra, Eastern a Ashanti činil tento poměr něco málo přes 40 % (GSS 2013b).

Pokud slumy primárně definujeme dle materiálů, ze kterých jsou obydlí vyrobena, a dle odolnosti, za slumy můžeme prohlásit obydlí zhotovená z neodolných materiálů či provizorní přístřešky jako chýše, stánky, kontejnery či nedokončené stavby a staveniště. Dle dat z GSS o typech obydlí, okolo 6 % obyvatel obýval k roku 2010 tento typ obydlí. Na následujícím grafu můžeme vidět rozdělení obyvatel žijících ve slumech podle této definice. V regionu Upper East je podíl obyvatel obývajících tento typ obydlí s 13,3 % nejvyšší. Následuje region Volta a Greater Accra s 12,7 % a 9,1 % obyvatel žijících ve slumech. Regiony Eastern a Ashanti mají nejnižší podíl obyvatelstva žijících v tomto typu obydlí, a to konkrétně 2,5 % a 3 % (GSS 2013b).

Graf 10 Procento populace žijící ve slumech v Ghaně v roce 2010

Zdroj: vlastní zpracování, data z GSS 2013b

Jedním z problémů je také přeplněnost obydlí. Jedním ze třech nejpoužívanějších ukazatelů přeplněnosti je počet obyvatel na jednu místnost. Dalšími ukazateli jsou plocha obydlí na osobu a počet rodin na bytovou jednotku. Indikátor počtu osob na jednu místnost je počítán jako podíl počtu osob, kteří žijí v domácnosti, celkovým počtem místností, které obývají. Za přeplněnost je považováno 3 a více osob na jednu místnost (GSS 2013b).

V následující tabulce můžeme vidět počet osob na počet místností s rozdělením na venkovské a městské oblasti. Na celostátní úrovni je průměrný počet osob obývajících jednu místnost více než 3, což je považováno za nadměrné přelidnění bytové jednotky. Dle této tabulky je přeplněnost vyšší ve venkovských oblastech, ovšem až 45,8 % městského obyvatelstva žije v domácnosti s jednou místností na rozdíl od venkovských oblastí, kde jednu místnost obývá necelých 30 % venkovské populace. Rodiny obývajících dvě místnosti již tvoří okolo 26 % na venkově i ve městech.

Tabulka 5 Počet osob na počet ložnic dle lokality v Ghaně v roce 2010

Počet ložnic	Všechny lokality	Městské oblasti	Venkovské oblasti
Všechny ložnice	4,4	4	4,9
Jedna	3,1	3	3,2
Dvě	4,8	4,7	5,1
Tři	6,2	5,9	6,5
Čtyři	7,2	6,7	7,6
Pět	8,2	7,6	8,6
Šest	9	8,5	9,4
Sedm	9,7	9,2	10,1
Osm	10,4	10,1	10,7
Devět a více	12,3	12,1	12,4

Zdroj: vlastní zpracování, data z GSS 2013b

Dle údajů UNDP (2015) v roce 2014 činilo obyvatelstvo ve slumech 37,9 % z městského obyvatelstva, tedy zhruba 5 420 420 obyvatel. I přes celostátní zlepšování situace v posledních letech je zde situace nadále kritická, a to především v oblastech velkých měst.

Například v blízkosti centra hlavního města Akry se nachází rozsáhlý slum s názvem „*Old Fadama*“, kterému je přezdíváno „Sodoma a Gomora“ kvůli vysoké kriminalitě a obecně nemorálnímu chování. Je odhadováno, že na 311 608 metrech čtverečných se nachází kolem 80 000 obyvatel (Rockefeller Foundation 2013).

3.4.5 Nakládání s odpady

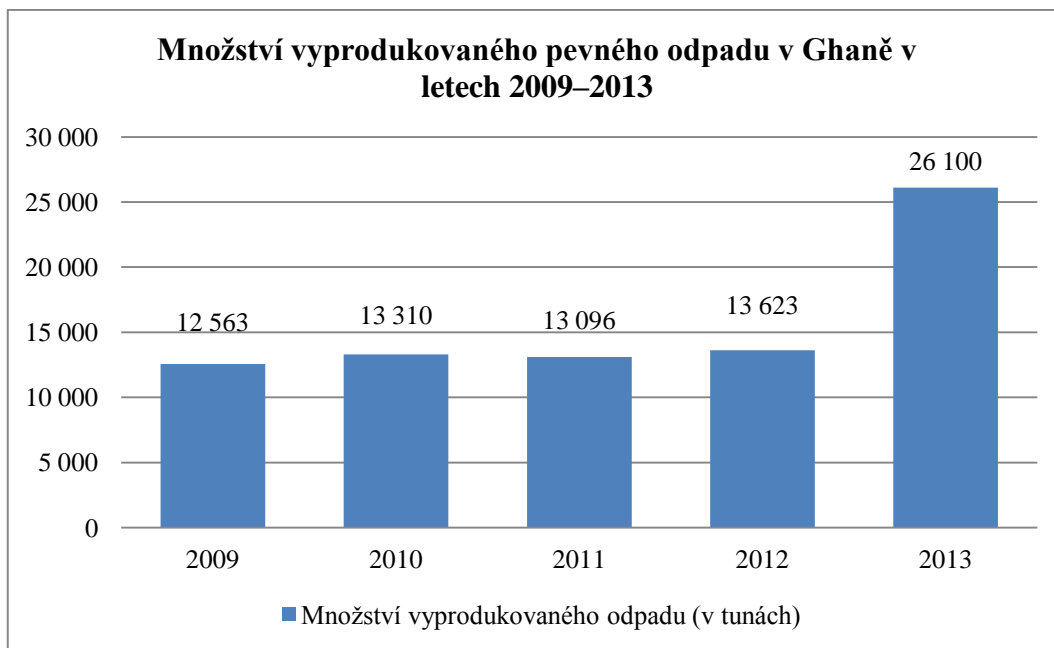
Největší problém spojený s nakládáním s odpady mají městské oblasti a hlavní města regionů jako Akkra a Kumasi. Jedním z největších problémů s nakládáním odpadů v Ghaně je nedostatek uzpůsobených skládek a také nedostatek odpadních kontejnerů a vozů ke svozu odpadu. V Akkře odpad putuje na hromadnou otevřenou skládku do nepoužívaného lomu Weija-Oblogo a do areálu Teshie-Nungua, avšak většina odpadů končí v kanalizaci, potocích a na otevřeném prostranství. Odpad je likvidován na otevřených skládkách pomocí otevřeného spalování, řízeného spalování nebo je jen vršen na skládkách, což vedlo k vytvoření naléhavého sanitačního problému, kdy jsou města zahlcena odklizením komunálního odpadu. Nedostatek prostředků a logistiky zhoršuje problém ve většině velkých měst Ghany (UN 2010 et GSS 2013b).

Nevhodné nakládání s odpady může mít výrazný vliv na kvalitu vody a veřejné zdraví. Rozšířený nezpracovaný odpad ve městech měl již několikrát v minulosti za následek vypuknutí cholery a zvýšení míst výskytu moskytů přenášející malárii (UNEP 2013). Města v Ghaně produkují nejrůznější druhy odpadů, avšak převládají pevné domovní odpady, průmyslový a stavební odpad (UN 2010).

Současný stav odpadového hospodářství v Ghaně je daleko od žádoucího stavu. Méně než 40 % městského obyvatelstva je zahrnuto do odvozu odpadů a méně než 30 % má k dispozici domácí sociální zařízení. Tradičně aplikované metody nakládání s odpady byly neúspěšné a následná kontaminace vody a půdy vedla ke zvyšujícím se obavám ohledně přístupu k odpadovému hospodářství země (UN 2010).

Špatná sanitace a nedostatečné řízení komunálního odpadu přispívá ke znečištění a nevhlednému okolí, což brání hospodářskému rozvoji a způsobuje problémy v oblasti veřejného zdraví. Odhaduje se, že průměrná denní produkce pevného odpadu je 0,45 kg na osobu a den. Akkra například produkuje okolo 1 500 tun pevného odpadu denně, z čehož je pouze okolo 55 % sklizeno a zlikvidováno. Je proto běžné nalézt hlavně v městských oblastech obrovské shluky odpadů neodklizené několik měsíců (UN 2010).

Na grafu číslo 11 je zobrazena produkce pevného odpadu v Ghaně v letech 2009–2013. Vzrůstající trend v produkci odpadů je připisován stále narůstajícímu počtu obyvatel a zvyšující se urbanizaci.

Graf 11 Množství vyprodukovaného pevného odpadu v Ghaně v letech 2009–2013

Zdroj: vlastní zpracování, data z AMOAH et KOSOE 2014

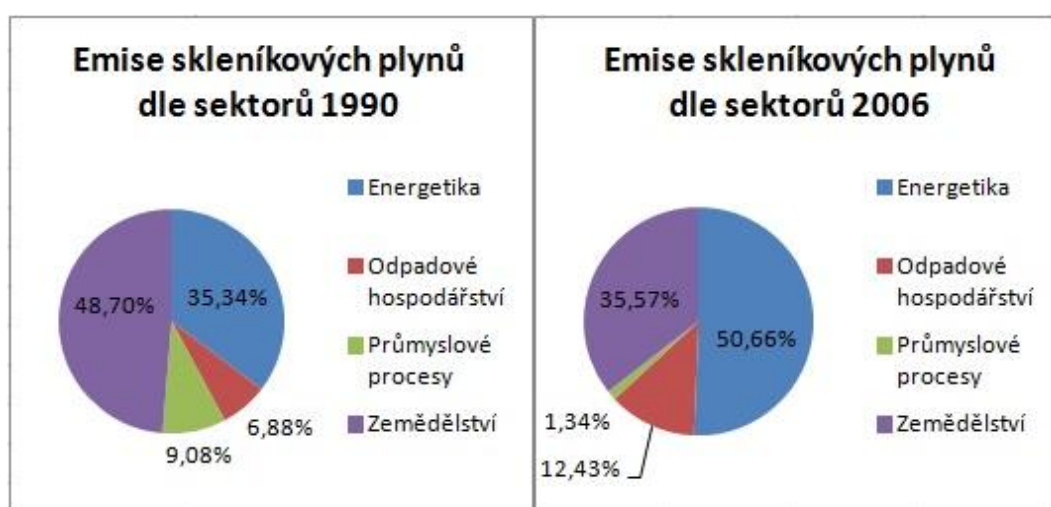
Co se týče tekutých odpadů, domovní odpadní vody v Ghaně jsou z větší části vypouštěny přímo do kanalizačního systému, který putuje do vodních ploch, jako jsou řeky, laguny a potoky. V roce 2000 okolo 80 % čističek odpadních vod v Akkře nefungovalo, a tak se zněkolikanásobil tlak na potoky a řeky ve městě. Míra znečištění řeky Odaw v Akkře je tak vysoká, že vedla k výraznému poklesu žádoucích vodních organismů. Dále je odhadováno, že do laguny Chemu ve městě Tema je dennodenně vypouštěno přes 2 miliony m³ průmyslových odpadních vod (UN 2010).

3.4.6 Znečištění ovzduší

Města spotřebovávají až dvě třetiny světové energie a jsou zodpovědná za 70 % emisí oxidu uhličitého (CO₂) (UN-HABITAT 2015). Znečištění ovzduší je hlavním environmentálním rizikem pro zdraví. Snížením úrovně znečištění ovzduší mohou země snížit zátěž onemocnění jako mrtvice, srdečních onemocnění, rakoviny plic a chronických i akutních onemocnění dýchacích cest, včetně astmatu (WHO 2014).

Jedním z hlavních činitelů smogu a znečištění ovzduší ve městech je likvidace odpadů, které města v obrovském množství produkují. Na následujících grafech pro rok 1990 a 2006 s rozdělením dle sektorů podle tvorby emisí (bez LUCF) můžeme

pozorovat, že se v Ghaně emise skleníkových plynů z odpadového hospodářství neustále zvyšují od roku 1990 hlavně z důvodu zvyšující se produkce odpadů na osobu a nárůstu populace, a to především v městských oblastech. Průměrně se v letech 2000 až 2006 odpadové hospodářství podílelo 10 % na všech emisích skleníkových plynů. Likvidace pevného odpadu tvořila v roce 2006 hlavní zdroj emisí skleníkových plynů v odpadovém sektoru (přes 72 %) a zbylých 28 % je tvořeno nakládáním s odpadními vodami (UNEP 2013). Z grafů je patrné, že nejvyšší zásluhu na tvorbě emisí má zemědělství následované energetikou, do které spadá doprava, která tvoří více než 30 % emisí v tomto sektoru.

Graf 12 Emise skleníkových plynů v Ghaně dle sektorů v letech 1990 a 2006

Zdroj: vlastní zpracování, data z UNEP 2013

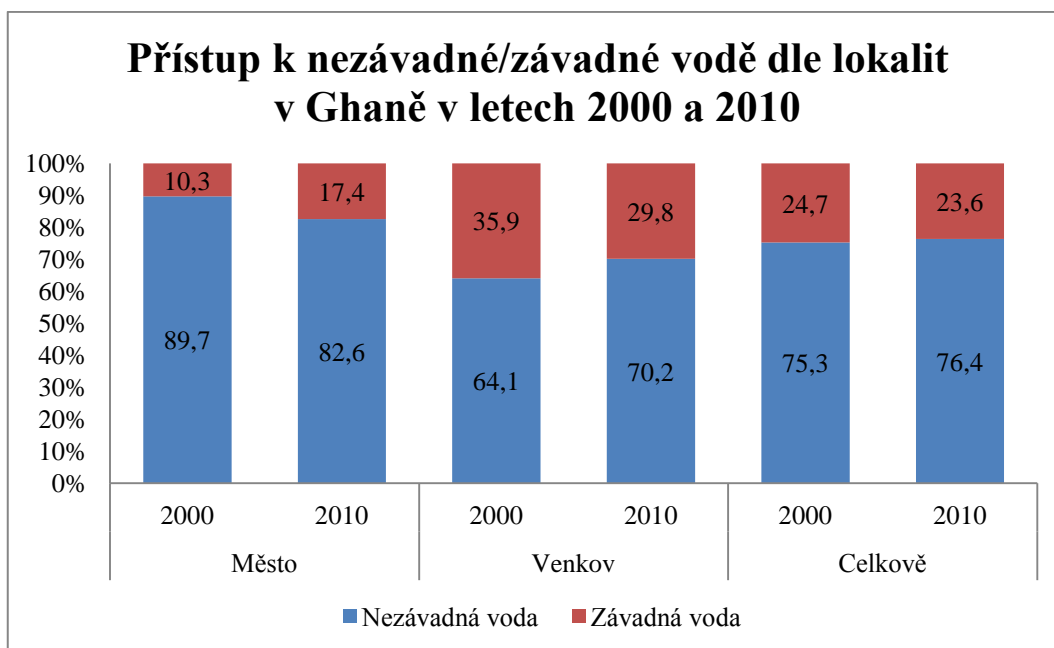
Soustavný nárůst automobilové dopravy ve většině měst vede k neúměrnému zvyšování spotřeby energií a také k enormní tvorbě emisí (Železný 2013). Doprava jakožto cílevědomá lidská činnost orientovaná na přemísťování osob a nákladů v prostoru je všeobecnou podmínkou kultury a ekonomické aktivity a dopravní sítě se považují za běžnou součást infrastruktury (Maryáš et Vystoupil 2001). Je také nedílnou součástí rozvoje, avšak vysoce přispívá právě k znečišťování ovzduší ve městech, což negativně ovlivňuje zdraví městských obyvatel.

3.4.7 Zásobování vodou a elektřinou

Přístup k nezávadné pitné vodě je důležitým aspektem pro zdraví a životní úroveň všech obyvatel. Zdroj vody používané zejména k pití má výrazný dopad na nemocnost obyvatel, například jednou ze zdravotních výhod používání čisté pitné vody je snížení výskytu průjmových onemocnění, na která v Ghaně ročně umře přes 4 000 dětí (UNICEF 2010). Jedním z dopadů urbanizace je právě zvyšující se tlak na vodní zdroje ve městech, kde kvůli nedostatku nezávadné vody dochází k nárůstu používání té závadné či neošetřené.

Indikátory nezávadných vodních zdrojů jsou založeny na předpokladu, že nezávadné zdroje pravděpodobněji poskytnou zdravotně bezpečnou vodu. Jako zdroje nezávadné vody jsou považovány veřejné potrubí zaváděné do domů, veřejný nadzemní hydrant, vrty, chráněné studny, chráněná dešťová voda. Mezi zdroje závadné vody patří nechráněné studny, voda prodávaná na ulici (například voda ze sáčků) a v cisternách (GSS 2013a).

Na grafu číslo 13 vidíme procentuální porovnání přístupu k nezávadné a závadné vodě obyvatel v letech 2000 a 2010. Z grafu vyplývá, že za jednu dekádu došlo v urbánních oblastech Ghany k výraznému snížení přístupu k nezávadné vodě, a to z 89,7 % v roce 2000 na 82,6 % v roce 2010. Tento pokles je přisuzován právě rapidnímu nárůstu obyvatel, kdy se zvyšuje tlak na nezávadné vodní zdroje, které nedokážou vstřebat tento nápor. Dochází tedy k zvyšující se spotřebě vody ze sáčků, která je prodávána pouličními prodejci, a u které není často znám její původ (GSS 2013a). Zatímco městské oblasti upadají, na venkově se situace pomalu zlepšuje. V těchto oblastech došlo ke zvýšení přístupu k nezávadné vodě z 64,1 % v roce 2000 na 70,2 % v roce 2010. Celkově v Ghaně došlo k mírnému zvýšení přístupu k pitné vodě, a to konkrétně o 1,1 procentních bodů.

Graf 13 Přístup k nezávadné/závadné vodě dle lokalit v Ghaně v letech 2000 a 2010

Zdroj: vlastní zpracování, data z GSS 2013

V tabulce číslo 5 můžeme vidět procento obyvatel s přístupem k nezávadné vodě s rozdělením podle městských a venkovských lokalit a regionů v roce 2010. Přes velkou rozdílnost v přístupu k pitné vodě dle regionů můžeme vidět, že regiony Volta, Northern a Greater Accra se nacházejí pod celostátním průměrem. Nejhorší situace je v regionu Greater Accra, kde přístup k nezávadné vodě mělo k roku 2010 pouhých 69,7 % městského obyvatelstva.

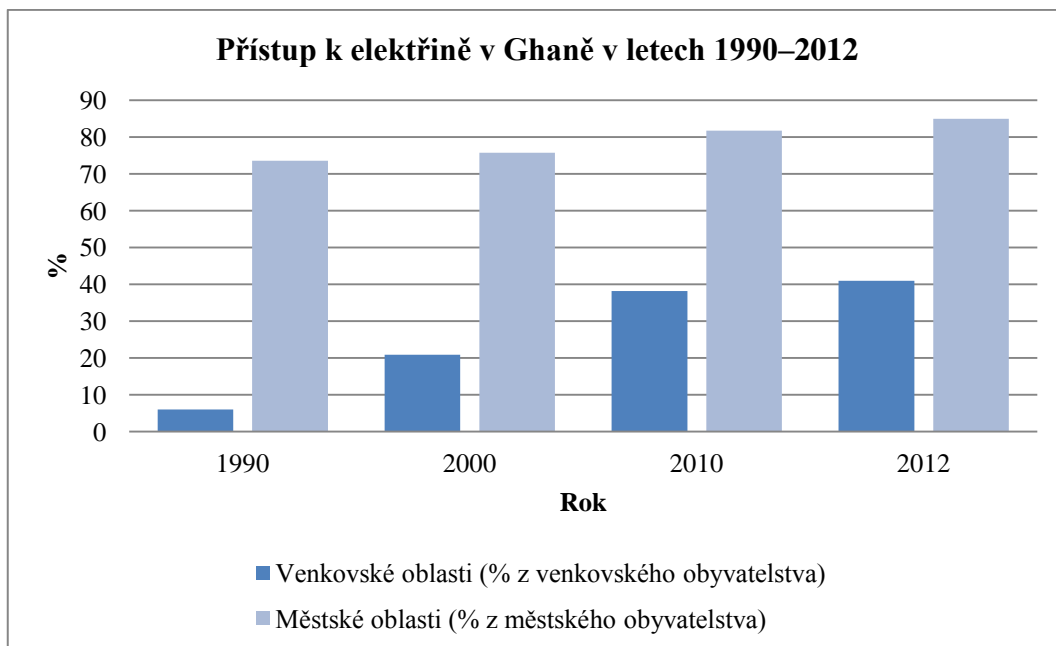
Tabulka 6 Obyvatelstvo s přístupem k nezávadné vodě dle lokality a regionů, 2010

Region	Nezávadná voda		Závadná voda	
	Města	Venkov	Města	Venkov
Všechny regiony	82,6	70,2	17,4	29,8
Western	88,2	59,4	11,8	40,6
Central	80	76,5	20	23,5
Greater Accra	69,7	62	30,3	38
Volta	81,5	60,9	18,5	39,1
Eastern	81,5	65,7	18,5	34,3
Ashanti	93,2	83,2	6,8	16,8
Brong Ahafo	91	68,3	9	31,7
Northern	85,9	60,8	14,1	39,2
Upper East	92,2	86,7	7,8	13,3
Upper West	95	87,9	5	12,1

Zdroj: vlastní zpracování, data z GSS 2013b

S rostoucí populací a energeticky náročnými těžebními činnostmi Ghana čelí nerovnováze mezi nabídkou a poptávkou po elektřině. Současně dodávaná elektrická energie pochází z vodních a tepelných elektráren, v poměru 67,5 % a 32,5 % k roku 2011, a je závislá na nejistých dešťových srážkách, vodních tocích a kolísání cen pohonných hmot. Zároveň země čelí prudce rostoucí poptávce po elektrické energii zvyšující se zhruba o 10 % ročně. Průměrně 66 % země má přístup k rozvodné síti elektřiny. V Severním regionu má přístup pouze 30 %. Většina energie (80 %) je spotřebována ve městských oblastech (UNEP 2013), kde jsou častými problémy také výpadky elektřiny, které mohou trvat několik hodin či celé dny.

Na grafu číslo 14 můžeme vidět přístup obyvatel Ghany k elektřině s rozdělením podle oblastí venkovských a městských. Z dostupných údajů je patrné, že disparita mezi přístupem k elektřině mezi venkovem a městem má tendenci se snižovat. V roce 1990 pouze 6 % venkovské populace mělo přístup k elektřině, zatímco ve městech se tento podíl pohyboval okolo 74 %. O dekádu později se podíl venkovského obyvatelstva s přístupem k elektřině zvýšil o 15 procentních bodů, tedy na 21 %. Ve městech došlo ke zvýšení o 2 procentní body, tedy ze 74 % na 76 %. V roce 2010 došlo k nárůstu o 17 procentních bodů, tedy na 38 % na venkově, a o 6 procentních bodů, tedy na 82 %, ve městech. Nejaktuálnější údaje pochází z roku 2012, které naznačují rychlý progres ve zlepšování přístupu k elektřině, kdy za dva roky od posledního zjišťování v roce 2010 se zvýšil podíl obyvatel s přístupem k elektřině o 2 procentní body ve venkovských oblastech a o 3 procentní body v městských oblastech. Přesné číselné údaje ke grafu jsou k nahlédnutí v tabulce v příloze číslo 3.

Graf 14 Přístup k elektřině dle lokalit v Ghaně v letech 1990–2012

Zdroj: vlastní návrh, data z The World Bank 2015

4 Diskuze a závěr

Ze zjištěných údajů vyplývá, že urbanizace může být motorem pro rozvoj, ale zároveň s sebou nese řadu rizik obzvláště v rozvojových zemích jako je Ghana, kde je tento proces výrazně rychlejší a chatotičtější, než byl v dnešních rozvinutých zemích.

Za posledních 50 let došlo ve světě k přeměně z venkovské na převážně městskou společnost. Bylo zjištěno, že je pozitivní vztah mezi mírou urbanizace a rozvinutostí země, měřeno podle HDP na obyvatele. Zároveň ale platí, že dnešní rozvojové země jsou mnohem více urbanizované, než byly dnešní vyspělé země, když byly na srovnatelné úrovni rozvoje. Tudíž procesy urbanizace v rozvíjejících se zemích mají své specifické vlastnosti a rizika.

Jak bylo zjištěno v analýze urbanizace v Ghaně, trend růstu městského obyvatelstva je zde exponenciální a můžeme očekávat zdvojnásobení městské populace do roku 2030. Největší urbanizace byla zaznamenána v regionech Greater Accra a Ashanti, kde se vyskytují 2 nejlidnatější ghanská města Akkra a Kumasi. Nejméně urbanizované jsou pak regiony na severu země, kde je celkově nedostačující infrastruktura, což dále jen pohání proces migrace obyvatelstva na jih země do větších měst.

Jako hlavní dopady urbanizace byly identifikovány vliv tohoto procesu na vzdělání, zvyšující se nezaměstnanost, a s tím související nárůst obyvatel pracujících v neformálním sektoru, zvyšující se tlak na bydlení, a s tím spojená problematika slumů, produkce odpadů, znečišťování ovzduší, nedostatečné zásobování vodou a nestabilní přístup k elektřině.

Co se týče vzdělání, bylo zjištěno, že v městských oblastech je obecně výrazně lepší dostupnost škol a vzdělání než na venkově. To je způsobeno blízkostí školních institucí a kvalifikovanějšími učiteli. Je zde vyšší podíl jak gramotných, tak vzdělaných obyvatel. Za negativní dopad urbanizace na vzdělání lze považovat přeplněnost tříd hlavně základních škol ve městech, což může negativně ovlivňovat kvalitu výuku, a také je to jedna z příčin častějšího opakování ročníků neúspěšnými studenty hlavně druhých až čtvrtých tříd. Dále bylo zjištěno, že větší podíl dětí ve městech nenavštěvuje školu z důvodu finanční náročnosti. To může být způsobeno vyššími poplatky

za dopravu, náklady na jídlo a školní pomůcky, které mohou být pro rodiny nadměrnou finanční zátěží. Vzdělání hraje klíčovou roli v socioekonomickém rozvoji všech zemí a jeho zkvalitňování a zpřístupňování vede k rozvoji lidského kapitálu. Proto bych doporučovala zaměření vladních programů a investic na zvyšování kapacit základních škol a školení nových učitelů, aby se snížil tlak na školní instituce a zkvalitnila se výuka.

Dalším identifikovaným dopadem urbanizace je nezaměstnanost, která je výrazně více spjatá s městy než s venkovem. Bylo zjištěno, že v posledních letech byl zaznamenán výrazný nárůst nezaměstnané mladé populace ve věku od 20 do 29 let. To je způsobeno právě neudržitelnou migrací převážně mladých mužů, kteří se přesouvají do měst za vidinou lepších životních podmínek a snadnějšího hledání práce. Pro tuto novou, často nekvalifikovanou, pracovní sílu ovšem není dostatek pracovních nabídek, a tak se často uchylují k práci v neformálním sektoru.

Neformální sektor je dalším závažným dopadem migrace do měst pro rozvoj země. Pozitiva můžeme spatřovat především v tom, že pomáhá zajistit obživu až 70 % městského obyvatelstva v náročných podmínkách velkoměsta. Jedním z hlavních negativních dopadů neformálního sektoru pro zemi je však únik daní, které země potřebuje pro svůj rozvoj. Jak bylo zjištěno, přes 86 % ekonomicky aktivního obyvatelstva je zapojeno v neformálním, tedy nezdaněném, sektoru. Neformální ekonomika je i méně produktivní než formální ekonomika, což škodí celkovému hospodářství země.

Rostoucí urbanizace dále nepříznivě působí na udržitelnost bydlení. Neustále narůstající počet městských obyvatel vyvolává mimořádný tlak na bytový fond v Ghaně. Bylo zjištěno, že poptávka po bytových jednotkách výrazně převyšuje její nabídku, ačkoli bytový fond každoročně roste. Nejnaléhavější je situace v Akkře a Kumasi, kde bytový deficit činí přes 70 %. Neschopnost efektivně pokrýt poptávku po bytových jednotkách vede k situaci, kdy mnoho Ghaňanů je nuceno přebývat ve slumech nebo chudinských oblastech, které jsou charakteristické svou přeplněností, nízkou kvalitou a absencí základních služeb jako je například zásobování vodou v domě, toaleta či koupelna.

Dalším alarmujícím problémem spojeným s rostoucí populací ve městě je vysoká produkce odpadů, které jsou pouze částečně a neefektivně likvidovány. Jedním z problémů je nedostatek uzpůsobených skládek, nedostatek kontejnerů a vozů ke svozu odpadu. Pouze polovina vyprodukovaných odpadů v Akkře je sklízena a následně likvidována. To způsobuje znečišťování měst obrovským množstvím odpadů, které často končí volně na ulici, v kanalizacích či potocích. Následkem toho se tvoří i zdravotní rizika kvůli kontaminaci vody. Již několikrát v historii byl neodklizený odpad příčinou vypuknutí cholery ve městech. Nedostatek prostředků a logistiky zhoršuje problém ve většině velkých měst. Nedostatečné řízení komunálního odpadu výrazně přispívá ke znečištění a nevhlednému okolí, což brání hospodářskému rozvoji a způsobuje problémy v oblasti veřejného zdraví.

Nadměrné znečišťování ovzduší ve městech bylo identifikováno jako další, zejména negativní, dopad. Jak již bylo zmíněno výše, rychlý růst městského obyvatelstva způsobuje extrémně vysokou produkci odpadů, které jsou odváženy na skládky převážně v největších městech Akkra a Kumasi, kde jsou následně likvidovány otevřeným hořením. To způsobuje vysokou produkci škodlivých zplodin, kterým je městský člověk přímo vystaven. Celkově odpadové hospodářství se vysokým procentem podílí na tvorbě emisí skleníkových plynů v Ghaně, stejně jako doprava, které je nejvíce vystavena právě městská populace. Toto znečištění ovzduší je nejvíce alarmující v největších městech, a způsobuje nejnaléhavější rizika pro zdraví obyvatel. Snížením úrovně tohoto znečištění mohou země snížit výskyt srdečních onemocnění, mrtvice, rakoviny plic a chronických i akutních onemocnění dýchacích cest, včetně astmatu. Zdravá populace je přitom klíčem k rozvoji země, k vyšší produktivitě a obecně vyšší životní úrovni obyvatel.

Další negativní dopad připisovaný extrémnímu růstu městských obyvatel je snížení přístupu k nezávadné vodě ve městech. Přitom nezávadná voda je dalším vysoce důležitým faktorem pro zdraví obyvatel, a tím i rozvoj země. Jak bylo zjištěno, nezávadný zdroj vody, užívaný zejména k pití, snižuje výskyt průjmových onemocnění, na která v Ghaně zemře přes 4 000 dětí ročně. Jedním z dopadů urbanizace je právě zvyšující se tlak na vodní zdroje ve městech, kde kvůli nedostatku nezávadné vody dochází k nárůstu používání té závadné či neošetřené, a to hlavně v podobě vody

ze sáčku nabízené pouličními prodejci z často neznámého zdroje. S tím souvisí i další znečišťování okolí volně pohozenými plastovými sáčky. Nejnaléhavější situace byla zjištěna regionu Greater Accra v Akkře, kde přes 30 % obyvatel má přístup pouze k závadné či neošetřené vodě.

Co se týče přístupu k elektřině, bylo zjištěno, že přístup k elektřině má okolo 85 % městského obyvatelstva a tento poměr se stále zvyšuje. Hlavním problémem jsou však časté výpadky elektřiny trvající i několik hodin denně. Současně dodávaná elektrická energie pochází z vodních a tepelných elektráren a je závislá na nejistých dešťových srážkách, vodních tocích a kolísání cen pohonných hmot. Zároveň také země čelí prudce rostoucí poptávce po elektrické energii zvyšující se zhruba o 10 % ročně a 80 % vyprodukované energie je spotřebováno v městech, která jsou na elektrické energii závislá nejvíce. Tyto výpadky negativně ovlivňují produktivitu, a tím i rozvoj země.

Znečištění ovzduší exhalacemi odpadového hospodářství, průmyslových podniků, či výfukovými plyny automobilů, přístup k neošetřené vodě a mnoho dalších negativně působících faktorů, klade mimořádné požadavky na fyziologickou a psychickou adaptaci městského člověka. Na závažnost jevů spjatých s rychle rostoucí urbanizací a na jejich důsledky pro zdraví upozorňuje řada mezinárodních organizací jako OSN či Světová banka.

Jak již bylo zmíněno, urbanizace může být hnací silou pro socioekonomickou transformaci, kvůli vytváření mnoha nových příležitostí, které mohou být využity pro rozvoj země. Nicméně nároky, které provázejí růst městských center, jako bydlení, vzdělávání, zdravotnictví, infrastruktura a základní služby, vyžadují nový způsob plánování, financování a řízení měst od tvůrců politiky za účelem vybudování udržitelných měst. S urbanizací jsou ovšem stále spojeny hlavně výzvy a rizika, které není radno podceňovat. Se stoupající urbanizací a rozšiřováním měst stoupá potřeba ochrany životního prostředí a přísné hygienické kontroly, je nezbytné zavést centrální zásobování vodou a efektivně čistit města. Zde ovšem nacházíme problém v rozvojových zemích jako je Ghana, kde neschopnost efektivně řídit a plánovat

spolu s vysokou korupcí vede k často neefektivním či neúspěšným pokusům o řešení daných problémů.

Na základě zjištěných informací můžeme vyvodit, že problém rychle rostoucí urbanizace v Ghaně, a s ní spojenými dopady na socioekonomický rozvoj, vyžaduje systematické a komplexní řešení. Jelikož urbanizace je nevyhnutelný proces a každá dnešní rozvinutá země si jím v historii prošla, navrhuji zaměřit se především na zmírnění jejích negativních dopadů skrze lepší plánování a řízení, aby rozvoj města byl dlouhodobě udržitelný.

Cílem této bakalářské práce bylo analyzovat vývoj urbanizace v Ghaně. Bylo zjištěno, že vývoj městské populace je exponenciální a lze očekávat její zdvojnásobení do příštích 15 let. Dále byly identifikovány vybrané dopady urbanizace na socioekonomický rozvoj v Ghaně, mezi které patří růst nezaměstnanosti ve městech, a s tím spojený růst neformálního sektoru, znečištění ovzduší, nedostatek bydlení a množství slumů a narůstání odpadu. Dílčím cílem byla analýza vývoje světové urbanizace.

Seznam citované literatury a použitých zdrojů

Knižní zdroje

GIDDENS, Anthony a Philip W SUTTON. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013, 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1.

HARMÁČEK, Jaromír. *Teorie, realita a rozvojové souvislosti ekonomického růstu v nejméně rozvinutých zemích (LDCs)*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 286 s. ISBN 978-80-244-3962-4.

HODAČ, Jan a Tomáš KOTRBA. *Učebnice globalizace*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011, 308 s. ISBN 978-80-87474-33-4.

HRŮZA, Jiří a Josef ZAJÍC. *Vývoj urbanismu*. Dot. 1. vyd. Praha: České vysoké učení technické, 1997, 186, 115 s. ISBN 80-01-01342-1.

JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010, xix, 324 s. ISBN 978-80-7400-326-4.

KOUTNÝ, Jan. *Moderní urbanistické koncepce: <<The >>modern urban conceptions : teze přednášky ke jmenování profesorem v oboru urbanismus*. Brno: VUTIUM, 2003, 26 s. ISBN 80-214-2463-x.

MARYÁŠ, Jaroslav a Jiří VYSTOUPIL. *Ekonomická geografie I*. 2. rozš. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 156 s. ISBN 80-210-2595-6.

MEZŘICKÝ, Václav. *Perspektivy globalizace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 226 s. ISBN 978-80-7367-846-3.

ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra, Jan KOUTNÝ a Markéta ČABLOVÁ. *Urbanismus a územní plánování*. Vyd. 2. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010, 126 s. ISBN 978-80-7395-310-2.

ŠINDLER, Petr. *Urbanizační procesy v rozvojových zemích*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 1999, 74, 14 s. ISBN 80-7042-778-7.

TODARO, Michael P a Stephen C SMITH. *Economic development*. 10th ed. Harlow: Pearson Addison Wesley, c2009, xxvii, 861 s. ISBN 978-140-5874-243.

UNITED NATIONS (UN). *Informal sector development in Africa*. New York: United Nations, 1996, vii, 118 s. ISBN 92-100-4034-1.

ŽELEZNÝ, Richard. *Urbanismus podporující roli veřejné dopravy: s jakými hodnotami pracuje a jaké přináší perspektivy? : srovnání kontextů a vybraných terénů v ČR a v zahraničí*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta architektury, 2013, 46 stran.

Knihy, dokumenty a studie v elektronické podobě

AMOA, Samuel Twumasi a Enoch Akwasi KOSOE. *Solid Waste Management in Urban Areas of Ghana: Issues and Experiences from Wa* [online]. In: . Journal of Environment Pollution and Human Health, 2014 [cit. 2015-10-05]. Dostupné z: <http://pubs.sciepub.com/jephh/2/5/3/#BRef7>

BARWA, S.D. Structural adjustment programmes and the urban informal sector in Ghana. In: *INTERNATIONAL LABOUR OFFICE GENEVA* [online]. Geneva, 1995 [cit. 2015-07-17]. ISBN 9221099288. Dostupné z: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_123422.pdf

BOWEN, Ann a John PALLISTER. *Understanding GCSE geography: for AQA specification A* [online]. 3rd ed. Oxford: Heinemann, 2006 [cit. 2015-10-02]. ISBN 978-043-5351-717. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=R-pKuIGEb5MC&hl=cs>

CREATE. *Access to Basic Education in Ghana: The Evidence and the Issues* [online]. Ghana, 2007 [cit. 2015-10-13]. Dostupné z: http://sro.sussex.ac.uk/1872/1/Ghana_CAR.pdf

GHANA STATISTICAL SERVICE (GSS). Revised 2014 Annual Gross Domestic Product. In: *Statistics for Development and Progress*[online]. 2015a [cit. 2015-09-01]. Dostupné z: http://www.statsghana.gov.gh/docfiles/GDP/GDP2015/AnnualGDP2014_template_2014Q4_April%202015%20edition_web.pdf

GHANA STATISTICAL SERVICE (GSS). *2010 POPULATION & HOUSING CENSUS: NATIONAL ANALYTICAL REPORT*[online]. Ghana, 2013a [cit. 2015-10-13]. Dostupné z: http://www.statsghana.gov.gh/docfiles/publications/2010_PHC_National_Analytical_Report.pdf

GHANA STATISTICAL SERVICE (GSS). *Ghana Poverty Mapping Report* [online]. Ghana, 2015b [cit. 2015-10-03]. Dostupné z: <http://www.statsghana.gov.gh/docfiles/publications/POVERTY%20MAP%20FOR%20GHANA-05102015.pdf>

GHANA STATISTICAL SERVICE (GSS). Labour Force Report [online]. Ghana, 2014, 2015-11-15 [cit. 2015-08-15]. Dostupné z: http://www.statsghana.gov.gh/docfiles/glss6/GLSS6_Labour%20Force%20Report.pdf

Ghana STATISTICAL SERVICE (GSS). *POPULATION & HOUSING CENSUS REPORT: MILLENNIUM DEVELOPMENT GOALS IN GHANA* [online]. 2013b [cit. 2015-10-05]. Dostupné z: [http://www.statsghana.gov.gh/docfiles/2010phc/MDG%20report%20\(24-10-13\).pdf](http://www.statsghana.gov.gh/docfiles/2010phc/MDG%20report%20(24-10-13).pdf)

GHANA STATISTICAL SERVICE (GSS). *POPULATION & HOUSING CENSUS* [online]. In: . Accra, 2012, s. 103 [cit. 2015-08-22]. Dostupné z: http://www.statsghana.gov.gh/docfiles/2010phc/Census2010_Summary_report_of_final_results.pdf

GHANA STATISTICAL SERVICE (GSS). *Population and Housing Census 2000* [online]. Ghana, 2005 [cit. 2015-10-07]. Dostupné z: <http://www.statsghana.gov.gh/nada/index.php/catalog/3>

HABITAT. *Population, urbanization, and quality of life: UNCHS (HABITAT) contribution to the International Conference on Population and Development, 1994* [online]. Nairobi: United Nations Centre for Human Settlements (Habitat), 1994, vi, 47 p. [cit. 2015-08-10]. ISBN 92-113-1232-9. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=pli2z6bOPKQC&pg=RA1-PR2&dq=urbanization&hl=cs&sa=X&ved=0CD8Q6AEwBGoVChMIs9mS-qK4yAIVyrIUCh0Vcwlx#v=onepage&q=urbanization&f=false>

LITTLE, Kenneth Lindsay. *Urbanization as a social process: an essay on movement and change in contemporary Africa* [online]. Boston: Routledge, 2013, 153 p. [cit. 2015-08-10]. ISBN 1136531297. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=sa75AQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

MAXWELL, Daniel G. *Urban livelihoods and food and nutrition security in Greater Accra, Ghana* [online]. Washington, D.C.: International Food Policy Research Institute, 2000, xiv, 172 p. [cit. 2015-07-18]. Research report (International Food Policy Research Institute), 112. ISBN 08-962-9115-4. Dostupné z: http://www.who.int/nutrition/publications/WHO_multicountry_%20study_Ghana.pdf

MCDONALD, John F a Daniel P MCMILLEN. *Urban economics and real estate: theory and policy* [online]. 2nd ed. Hoboken, NJ: Wiley, c2011, vii, 551 p. [cit. 2015-10-02]. ISBN 04-705-9148-X. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=yZ_mH-P6OYQC&hl=cs

SAMAL, Kishor C. *Informal sector: Concept, Dynamics, Linkages and Migration* [online]. New Delhi: Concept Pub. Co., 2008, 214 p. [cit. 2015-08-15]. ISBN 81-806-9545-X. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=x2jKhNFu8BoC>

THE WORLD BANK. *Rising through Cities in Ghana: Ghana Urbanization Review Overview Report* [online]. Washington DC, 2015a, : 54 [cit. 2015-08-25]. Dostupné z: www.worldbank.org

TISDALE, Hope. *Social Forces: The Process of Urbanization* [online]. Oxford University Press, 2011 [cit. 2015-07-10]. ISSN 00377732. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/3005615?seq=1#page_scan_tab_contents

UN-HABITAT. *EXPERT MEETING ON LEVERAGING URBANIZATION FOR DEVELOPMENT IN AFRICA* [online]. 2015 [cit. 2015-10-13]. Dostupné z: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---africa/---ro-addis_ababa/documents/meetingdocument/wcms_421187.pdf

UN-HABITAT. *THE STATE OF AFRICAN CITIES 2014: Re-imagining sustainable urban transitions* [online]. Kenya, 2014 [cit. 2015-08-08]. ISBN 978-92-1-132598-0. Dostupné z: <http://mirror.unhabitat.org/pmss/listItemDetails.aspx?publicationID=3528>

UNITED NATIONS (UN). *WASTE MANAGEMENT IN GHANA: NATIONAL REPORT FOR GHANA* [online]. 2010 [cit. 2015-10-05]. Dostupné z: [http://www.un.org/esa/dsd/dsd_aofw_ni/ni_pdfs/NationalReports/ghana/Anku_SCD_Waste%20Mgt\[1\].pdf](http://www.un.org/esa/dsd/dsd_aofw_ni/ni_pdfs/NationalReports/ghana/Anku_SCD_Waste%20Mgt[1].pdf)

UNITED NATIONS (UN). *World Urbanization Prospects: The 2014 Revision* [online]. New York, 2015a [cit. 2015-09-02]. Dostupné z: <http://esa.un.org/unpd/wup/FinalReport/WUP2014-Report.pdf>

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME (UNDP). *Rozvojové cíle tisíciletí: cesta ke snížení chudoby a sociálního vyloučení* [online]. 2004 [cit. 2015-07-18]. Dostupné z: www.undp.sk

UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME (UNEP). *Green Economy Scoping Study: Ghana* [online]. 2013 [cit. 2015-10-13]. Dostupné z: <http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/GEI%20Highlights/Green%20Economy%20Scoping%20Study%20-%20Ghana.pdf>

Internetové stránky

Central Intelligence Agency (CIA): Ghana. *The World Factbook* [online]. 2015 [cit. 2015-08-20]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gh.html>

Česká národní banka (ČNB). *Kurzy ostatních měn* [online]. 2015 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/financni_trhy/devizovy_trh/kurzy_ostatnich_men/kurzy.jsp

Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). *Ghana: AQUASTAT website* [online]. 2015 [cit. 2015-08-21]. Dostupné z: http://www.fao.org/nr/water/aquastat/countries_regions/gha/index.stm

Government of Ghana. *Regions* [online]. Ghana, 2015 [cit. 2015-10-06]. Dostupné z: <http://www.ghana.gov.gh/index.php/about-ghana/regions>

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. *Ústav územního rozvoje: Habitat III* [online]. 2014 [cit. 2015-10-03]. Dostupné z: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=4721>

Organizace spojených národů (OSN). *MDGs 2015: Fakta* [online]. 2015 [cit. 2015-08-18]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/mdgs-2015-fakta/>

Rockefeller Foundation: Ghana. *The Informal City Dialogues* [online]. 2013 [cit. 2015-10-28]. Dostupné z: <https://nextcity.org/informalcity/city/accra>

The World Bank. *2nd Urbanization and Poverty Reduction Research Conference* [online]. Washington, D.C., 2014 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/events/2014/07/07/urbanization-and-poverty-reduction-research-conference>

The World Bank. *Ghana* [online]. 2015b [cit. 2015-08-28]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/country/ghana>

UN-HABITAT. *Housing & slum upgrading* [online]. 2012 [cit. 2015-10-03]. Dostupné z: <http://unhabitat.org/urban-themes/housing-slum-upgrading/>

UNICEF. *Ghana: WASH in communities* [online]. 2010 [cit. 2015-10-13]. Dostupné z: <http://www.unicef.org/ghana/wes.html>

United Nations (UN). *Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs)* [online]. 2015b [cit. 2015-08-16]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/rozvojove-cile-tisicileti-mdgs/>

United Nations Development Programme (UNDP). *About Ghana: UNDP in Ghana* [online]. 2015a [cit. 2015-09-01]. Dostupné z: <http://www.gh.undp.org/content/ghana/en/home/countryinfo/>

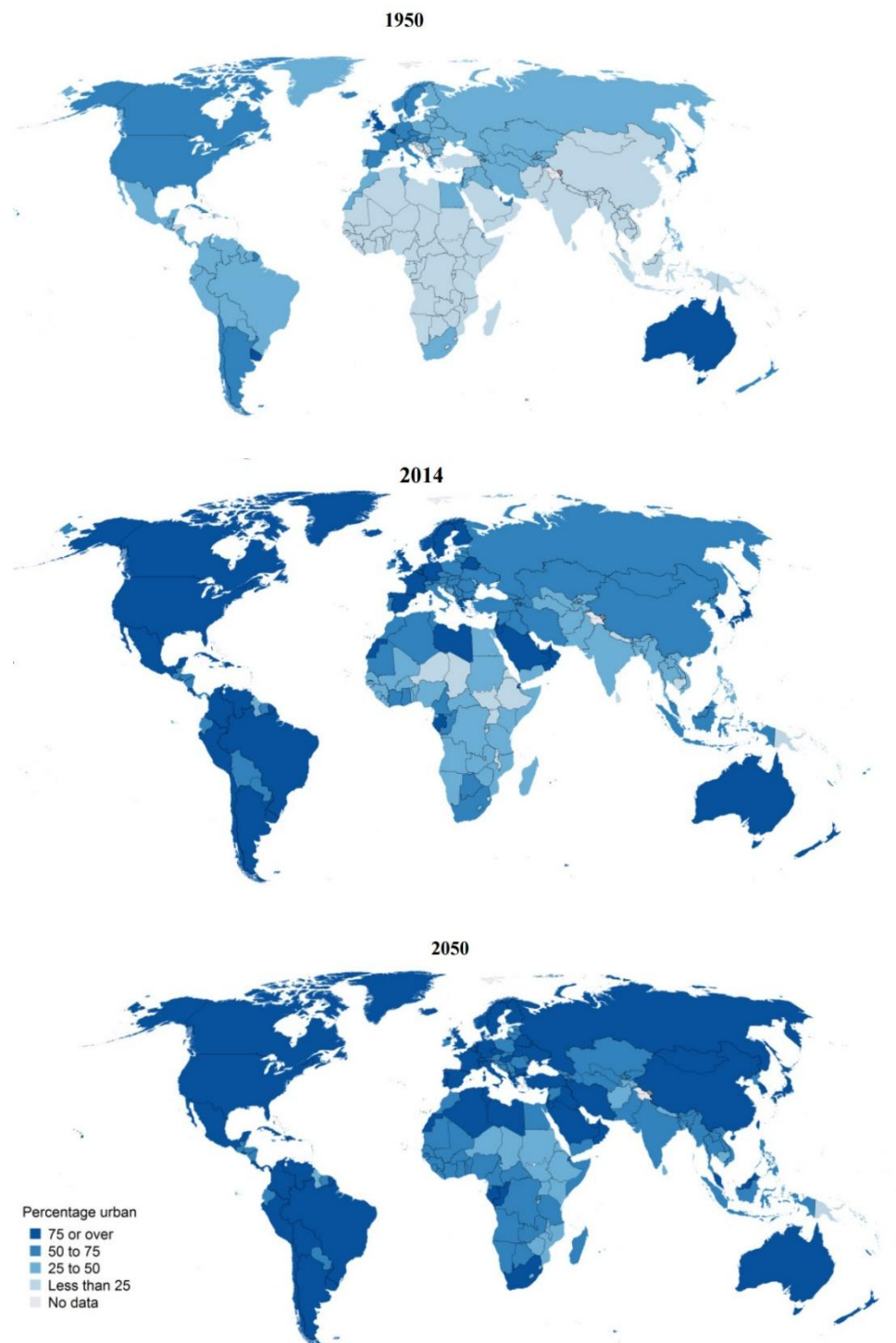
United Nations Development Programme (UNDP). *UNDP in Ghana* [online]. 2015b [cit. 2015-08-28]. Dostupné z: <http://www.gh.undp.org/content/ghana/en/home/presscenter/articles/2014/08/13/ghana-launches-the-2014-human-development-report.html>

World Health Organization (WHO). *Ambient (outdoor) air quality and health* [online]. 2014 [cit. 2015-10-13]. Dostupné z: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs313/en/>

World Health Organization (WHO). *Urbanization and health* [online]. 2015 [cit. 2015-08-11]. Dostupné z: <http://www.who.int/globalchange/ecosystems/urbanization/en/>

Přílohy

Příloha č. 1: Procento urbanizace v letech 1950, 2014 a 2050

Zdroj: UN 2015

Příloha č. 2: Rozvojové cíle tisíciletí

Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs)	
MDG 1: Vymýtit extrémní chudobu a hlad	<ul style="list-style-type: none"> – snížit na polovinu počet extrémně chudých lidí (žijících z prostředků, které se rovnají, nebo jsou nižší než jeden dolar na den); – snížit na polovinu počet lidí trpících hladem.
MDG 2: Zpřístupnit základní vzdělání všem	<ul style="list-style-type: none"> – zajistit, aby všechny děti (chlapci i dívky) absolvovaly plné základní vzdělání
MDG 3: Prosazovat rovnost pohlaví a posílit postavení žen	<ul style="list-style-type: none"> – do roku 2005 odstranit rozdíly v přístupu mužů a žen k základnímu a vyššímu vzdělání a do roku 2015 dosáhnout téhož na všech úrovních vzdělání
MDG 4: Snížit dětskou úmrtnost	<ul style="list-style-type: none"> – snížit o dvě třetiny míru úmrtnosti u dětí mladších 5 let
MDG 5: Zlepšit zdraví matek	<ul style="list-style-type: none"> – snížit o tři čtvrtiny míru úmrtnosti matek
MDG 6: Bojovat proti HIV/AIDS, malárii a dalším nemocem	<ul style="list-style-type: none"> – zastavit šíření HIV/AIDS a snižovat procento nově nakažených; – zastavit šíření malárie a dalších závažných chorob a snížit míru jejich výskytu.
MDG 7: Zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí	<ul style="list-style-type: none"> – začlenit principy trvale udržitelného rozvoje do národních politik a programů; zvrátit proces ubývání přírodních zdrojů; – snížit na polovinu počet lidí, kteří nemají trvalý přístup k nezávadné pitné vodě; – do roku 2020 dosáhnout výrazného zlepšení životních podmínek alespoň 100 milionů lidí přebývajících v chudinských čtvrtích na předměstí velkoměst (slumech).
MDG 8: Vytvořit globální partnerství pro rozvoj	<ul style="list-style-type: none"> – rozvíjet otevřený obchodní a finanční systém založený na pevných pravidlech, zajistit jeho předvídatelnost a nediskriminační charakter. To zahrnuje i dobré způsoby výkonu vlády a správy, rozvoj a snižování chudoby na úrovni států i na mezinárodní úrovni. – zabývat se otázkou zvláštních potřeb nejméně rozvinutých zemí. To zahrnuje odstranění cel a kvót pro jejich export, rozsáhlé oddlužení vysoce zadlužených zemí a navýšení rozvojové pomoci zemím, které prokázaly svou odhodlanost řešit problém chudoby. – zabývat se zvláštními potřebami vnitrozemských a malých ostrovních rozvojových zemí; – prostřednictvím opatření na úrovni států i na mezinárodní úrovni komplexně přistupovat k problémům zadlužených zemí a vytvořit dlouhodobou perspektivu jejich řešení; – ve spolupráci s rozvojovými zeměmi vytvořit solidní pracovní příležitosti pro mladé; – ve spolupráci s farmaceutickými společnostmi zajistit dostupnost základních léků v rozvojových zemích ; – ve spolupráci se soukromým sektorem zajistit, aby všichni lidé mohli využívat přínosů nových technologií, zejména technologií informačních a komunikačních.

Zdroj: vlastní zpracování, data z UN 2015

Příloha č. 3: Doprovodné tabulky ke grafům

Graf č. 1: Svět: Počet obyvatel celkově, ve městech a na venkově v letech 1960–2014 (v mld. obyvatel)

Rok	Městské obyvatelstvo (v mld.)	Venkovské obyvatelstvo (v mld.)	Celkový počet obyvatel (v mld.)	Rok	Městské obyvatelstvo (v mld.)	Venkovské obyvatelstvo (v mld.)	Celkový počet obyvatel (v mld.)
1960	1,015	2,009	3,035	1988	2,146	2,937	5,104
1961	1,044	2,020	3,076	1989	2,201	2,970	5,193
1962	1,076	2,041	3,129	1990	2,258	3,002	5,283
1963	1,110	2,071	3,194	1991	2,315	3,033	5,370
1964	1,146	2,100	3,259	1992	2,369	3,062	5,453
1965	1,177	2,136	3,326	1993	2,425	3,089	5,538
1966	1,208	2,174	3,396	1994	2,482	3,116	5,621
1967	1,240	2,211	3,465	1995	2,540	3,142	5,706
1968	1,272	2,248	3,535	1996	2,598	3,168	5,789
1969	1,306	2,288	3,610	1997	2,656	3,192	5,872
1970	1,340	2,329	3,685	1998	2,715	3,215	5,954
1971	1,375	2,371	3,762	1999	2,775	3,237	6,035
1972	1,411	2,411	3,839	2000	2,835	3,257	6,116
1973	1,448	2,450	3,915	2001	2,900	3,272	6,196
1974	1,487	2,487	3,991	2002	2,968	3,283	6,275
1975	1,524	2,524	4,066	2003	3,037	3,293	6,354
1976	1,562	2,559	4,139	2004	3,107	3,302	6,434
1977	1,600	2,593	4,211	2005	3,179	3,311	6,515
1978	1,642	2,625	4,285	2006	3,252	3,319	6,595
1979	1,688	2,654	4,360	2007	3,325	3,327	6,676
1980	1,735	2,682	4,437	2008	3,400	3,334	6,759
1981	1,784	2,711	4,515	2009	3,476	3,341	6,842
1982	1,834	2,742	4,595	2010	3,552	3,348	6,924
1983	1,882	2,774	4,677	2011	3,629	3,354	7,007
1984	1,932	2,806	4,758	2012	3,705	3,359	7,089
1985	1,983	2,838	4,841	2013	3,784	3,366	7,174
1986	2,036	2,870	4,927	2014	3,863	3,373	7,261
1987	2,090	2,904	5,015				

Zdroj: The World Bank 2015

Graf č. 2: Urbanizace podle světových regionů v letech 1960–2014								
Rok	Latinská Amerika a oblast Karibiku	Severní Amerika	Austrálie	Východní Asie a Tichomoří	Evropa a Střední Asie	Subsaharská Afrika	Střední východ a Severní Afrika	Jižní Asie
1960	49,28	69,92	81,53	22,47	55,38	14,63	34,95	16,74
1961	50,07	70,32	81,94	23,12	55,92	14,95	35,71	16,87
1962	50,87	70,74	82,34	23,65	56,45	15,26	36,48	17,05
1963	51,67	71,16	82,73	24,12	57,01	15,59	37,26	17,24
1964	52,48	71,57	83,11	24,60	57,57	15,92	38,06	17,44
1965	53,24	71,98	83,49	24,59	58,14	16,26	38,90	17,63
1966	54,00	72,38	83,86	24,58	58,71	16,60	39,68	17,83
1967	54,77	72,76	84,22	24,63	59,25	16,95	40,41	18,03
1968	55,53	73,14	84,57	24,66	59,78	17,30	41,14	18,23
1969	56,29	73,51	84,92	24,77	60,28	17,67	41,88	18,44
1970	57,04	73,80	85,27	24,84	60,78	18,03	42,64	18,66
1971	57,80	73,85	85,60	24,92	61,25	18,43	43,38	18,90
1972	58,55	73,85	85,68	25,02	61,71	18,84	44,14	19,23
1973	59,28	73,85	85,76	25,18	62,16	19,25	44,91	19,56
1974	60,00	73,85	85,84	25,45	62,60	19,66	45,65	19,91
1975	60,72	73,85	85,92	25,58	63,01	20,09	46,36	20,29
1976	61,43	73,85	86,00	25,74	63,39	20,53	47,07	20,68
1977	62,14	73,86	85,94	25,90	63,78	20,96	47,72	21,07
1978	62,85	73,87	85,88	26,28	64,18	21,40	48,34	21,48
1979	63,56	73,89	85,82	26,87	64,53	21,79	48,96	21,89
1980	64,26	73,93	85,76	27,50	64,84	22,15	49,59	22,32
1981	64,94	74,07	85,70	28,15	65,18	22,56	50,21	22,69
1982	65,60	74,23	85,64	28,81	65,50	22,98	50,83	22,94
1983	66,24	74,38	85,58	29,37	65,80	23,42	51,43	23,20
1984	66,87	74,53	85,52	29,95	66,09	23,89	52,03	23,46
1985	67,50	74,68	85,46	30,54	66,37	24,39	52,60	23,71

Rok	Latinská Amerika a oblast Karibiku	Severní Amerika	Austrálie	Východní Asie a Tichomoří	Evropa a Střední Asie	Subsaharská Afrika	Střední východ a Severní Afrika	Jižní Asie
1986	68,11	74,83	85,40	31,14	66,65	24,92	53,17	23,97
1987	68,72	74,97	85,40	31,75	66,89	25,43	53,64	24,23
1988	69,31	75,11	85,40	32,37	67,25	25,95	54,04	24,50
1989	69,89	75,24	85,40	33,00	67,45	26,46	54,40	24,76
1990	70,46	75,43	85,40	33,65	67,60	26,99	54,85	25,03
1991	70,99	75,80	85,40	34,34	67,71	27,44	55,23	25,28
1992	71,50	76,18	85,57	35,06	67,80	27,87	55,32	25,50
1993	71,99	76,56	85,75	35,78	67,86	28,30	55,73	25,72
1994	72,49	76,93	85,93	36,53	67,93	28,66	56,12	25,95
1995	72,97	77,30	86,11	37,30	67,99	29,02	56,70	26,18
1996	73,43	77,67	86,28	38,07	68,05	29,37	57,04	26,41
1997	73,90	78,05	86,50	38,84	68,11	29,72	57,39	26,64
1998	74,37	78,42	86,73	39,62	68,17	30,06	57,77	26,88
1999	74,82	78,78	86,95	40,41	68,24	30,41	58,16	27,12
2000	75,27	79,10	87,17	41,23	68,33	30,77	58,55	27,37
2001	75,63	79,29	87,38	42,22	68,45	31,18	58,94	27,65
2002	75,97	79,46	87,54	43,31	68,61	31,59	59,32	28,00
2003	76,30	79,62	87,70	44,40	68,78	32,01	59,71	28,36
2004	76,62	79,79	87,85	45,49	68,95	32,44	60,10	28,72
2005	76,94	79,95	88,00	46,58	69,12	32,88	60,50	29,08
2006	77,26	80,11	88,15	47,64	69,30	33,32	60,92	29,45
2007	77,57	80,29	88,30	48,68	69,49	33,78	61,32	29,83
2008	77,88	80,46	88,45	49,73	69,67	34,26	61,72	30,21
2009	78,18	80,62	88,59	50,76	69,84	34,74	62,10	30,59
2010	78,48	80,79	88,73	51,80	70,00	35,23	62,48	30,98
2011	78,77	80,96	88,88	52,82	70,16	35,73	62,81	31,37
2012	79,06	81,13	89,02	53,82	70,32	36,23	63,14	31,78
2013	79,34	81,30	89,15	54,78	70,49	36,73	63,44	32,19
2014	79,61	81,47	89,29	55,72	70,66	37,23	63,74	32,60

Zdroj: The World Bank 2015

Graf č. 3: Urbanizace a HDP na obyvatele v roce 2014

Země (v Aj)	HDP na obyvatele (USD)	Městská populace (% z celku)
Ghana	1442,816818	53,392
Afghanistan	658,9818126	26,282
Albania	4619,211258	56,409
Algeria	5498,05663	70,129
Angola	5423,609735	43,274
Antigua and Barbuda	13961,68358	24,19
Argentina	12568,56982	91,604
Armenia	3619,776319	62,812
Australia	61886,95879	89,289
Austria	51127,07616	65,919
Azerbaijan	7884,190236	54,355
Bahamas, The	22217,49414	82,801
Bahrain	24868,37749	88,719
Bangladesh	1092,668152	33,516
Barbados	15343,35521	31,554
Belarus	8040,047557	76,277
Belgium	47516,52114	97,818
Benin	825,3061838	43,514
Bhutan	2380,906962	37,898
Bolivia	3235,769529	68,107
Bosnia and Herzegovina	4805,243947	39,616
Botswana	7123,342267	57,187
Brazil	11384,61814	85,433
Brunei Darussalam	41344,04009	76,887
Bulgaria	7712,763911	73,626
Burkina Faso	713,1063779	29,024
Burundi	286,002342	11,761
Cabo Verde	3641,108167	64,84
Cambodia	1090,115093	20,514
Cameroon	1429,261462	53,819
Canada	50271,07487	81,65
Central African Republic	371,1096237	39,759
Chad	1024,668452	22,341
Chile	14528,32581	89,356
China	7593,881891	54,41
Colombia	7903,925773	76,161
Comoros	841,2047705	28,193
Congo, Dem. Rep.	440,2185978	41,976
Congo, Rep.	3137,754005	64,957
Costa Rica	10415,44438	75,915
Cote d'Ivoire	1545,942397	53,479
Croatia	13507,35861	58,656
Cyprus	27194,39184	67,019
Czech Republic	19553,92995	73,019

Země (v Aj)	HDP na obyvatele (USD)	Městská populace (% z celku)
Denmark	60634,39427	87,502
Djibouti	1805,029258	77,262
Dominica	7433,927894	69,256
Dominican Republic	6147,348834	78,061
Ecuador	6322,310512	63,516
Egypt, Arab Rep.	3198,695058	43,069
El Salvador	4129,209887	66,255
Equatorial Guinea	17430,08366	39,756
Eritrea	754,8896218	22,193
Estonia	19719,84388	67,622
Ethiopia	565,1649782	19,028
Euro area	39567,18189	75,688168
Fiji	4546,212114	53,354
Finland	49541,28822	84,086
France	42732,5665	79,289
Gabon	10208,40135	86,92
Gambia, The	418,5608701	59,015
Georgia	3669,981392	53,468
Germany	47627,39208	75,094
Greece	21682,59827	77,678
Grenada	8295,538484	35,58
Guatemala	3666,963525	51,115
Guinea	539,615775	36,68
Guinea-Bissau	567,8226103	48,55
Guyana	4226,210854	28,459
Haiti	824,1588498	57,436
Honduras	2434,826567	54,137
Hong Kong SAR, China	40169,63	100
Hungary	13902,70467	70,771
Iceland	52111,0431	94,042
India	1595,704387	32,366
Indonesia	3491,929717	53,003
Iran, Islamic Rep.	5315,064454	72,855
Iraq	6334,126679	69,361
Ireland	53313,61237	62,952
Israel	37031,67703	92,076
Italy	34960,29502	68,821
Japan	36194,41561	93,021
Jordan	5422,570876	83,447
Kazakhstan	12276,39254	53,29
Kenya	1358,262219	25,197
Kiribati	1509,571138	44,173
Korea, Rep.	27970,49426	82,36
Kyrgyz Republic	1269,139335	35,585

Země (v Aj)	HDP na obyvatele (USD)	Městská populace (% z celku)
Lao PDR	1759,784402	37,551
Latvia	16037,7821	67,421
Lebanon	10057,88836	87,67
Lesotho	989,9604561	26,789
Liberia	461,0428986	49,308
Libya	6569,619753	78,359
Lithuania	16444,83811	66,522
Luxembourg	110665	89,872
Macedonia, FYR	5455,591267	57,029
Madagascar	449,4008359	34,468
Malawi	255,0445696	16,102
Malaysia	10933,48527	74,01
Maldives	8483,805879	44,494
Mali	706,6871974	39,143
Mauritania	1274,976949	59,255
Mauritius	10005,61575	39,814
Mexico	10230,1825	78,971
Moldova	2233,771491	44,925
Mongolia	4129,373548	71,222
Montenegro	7370,857005	63,832
Morocco	3103,191488	59,699
Mozambique	602,0509536	31,934
Myanmar	1203,844663	33,551
Namibia	5588,970836	45,678
Nepal	696,9433479	18,243
Netherlands	51590,04892	89,91
Nicaragua	1963,054884	58,459
Niger	427,3732403	18,469
Nigeria	3203,296824	46,942
Norway	97363,09325	80,208
Oman	19309,61245	77,178
Pakistan	1334,147244	38,303
Palau	11879,67781	86,452
Panama	11948,85114	66,292
Paraguay	4728,678023	59,416
Peru	6550,924701	78,285
Philippines	2870,544518	44,488
Poland	14422,83802	60,568
Portugal	22080,89196	62,908
Qatar	97518,60936	99,159
Romania	9996,670293	54,393
Russian Federation	12735,9184	73,924
Rwanda	695,6892586	27,841
Samoa	4173,091148	19,26

Země (v Aj)	HDP na obyvatele (USD)	Městská populace (% z celku)
Sao Tome and Principe	1797,245721	64,511
Saudi Arabia	24160,95854	82,926
Senegal	1061,772455	43,393
Serbia	6152,867126	55,455
Seychelles	15359,17835	53,559
Sierra Leone	774,6442244	39,578
Singapore	56286,79949	100
Slovak Republic	18416,54243	53,757
Slovenia	23962,57603	49,695
Solomon Islands	2024,190415	21,876
South Africa	6477,860092	64,298
South Sudan	1097,287327	18,591
Spain	30262,22563	79,355
Sri Lanka	3631,047204	18,32
St. Kitts and Nevis	15166,95787	31,96
St. Lucia	7435,141472	18,477
St. Vincent and the Grenadines	6663,283684	50,2
Sudan	1875,854186	33,623
Swaziland	2679,371826	21,315
Sweden	58887,25191	85,665
Switzerland	84733	73,844
Tajikistan	1114,007483	26,692
Tanzania	998,058927	30,901
Thailand	5519,361114	49,174
Timor-Leste	1280,415013	32,131
Togo	635,0443282	39,469
Tonga	4114,052125	23,632
Turkey	10529,56987	72,891
Turkmenistan	9031,51157	49,688
Uganda	696,4089537	15,766
Ukraine	3082,461447	69,482
United Arab Emirates	44204,3186	85,266
United Kingdom	45603,29237	82,345
United States	54629,49517	81,447
Uruguay	16806,84557	95,152
Uzbekistan	2037,698724	36,278
Venezuela, RB	16614,54875	88,941
Vietnam	2052,294202	32,951
Zambia	1721,623274	40,472
Zimbabwe	896,1986245	32,501

Zdroj: The World Bank
2015

Graf č. 14: Přístup k elektřině v Ghaně				
Rok	1990	2000	2010	2012
Venkovské oblasti (% z venkovského obyvatelstva)	6	20,9	38,2	40,95
Městské oblasti (% z městského obyvatelstva)	73,51	75,73	81,74	84,95

Zdroj: The World Bank 2015